

פירוש הושענות

לרבינו מאיר המעילי מנרבונה

הפיוטים אשר עליהם סובב הפירוש הזה אינם כתובים בכתב יד זה של ספר המכתם, וחלק גדול מהם מצאתי במחזור כתב יד כפי מנהג אביניון (ראה בהקדמה). כמה מההושענות האלו לא נדפסו מעולם. אני מפרסם אותם כדי שיוכנו דברי הפירוש על נכונם. הוספתי פיוט אחד, למרות שאין עליו פירוש מר"מ המעילי, היות שפיוט זה נוסד לאמרו ביום הושענא רבה, לזכר תשועת ה' שבאה ליהודי אביניון באותו היום. על כל הפיוטים הוספתי הערות ומראי מקומות.

אברהם סופר

זולת א

ובהלכותיה ישנים אנדד ב
ואיש את רעהו יחדה
בעמדי היום אעודד

אמת אכאר הלכות סוכה
בין יבינו בעלי משנה ג
גבהי הלכות לולבו

ועמק סוכות אמדד ז

(א) פיוט זה כתוב במחזור אבינון בין הפיוטים הנאמרים ביום ראשון של סוכות, והוא נדפס בשינויים רבים וחשובים בספר שאינו ידוע לנו ממנו רק אחד בלבד; ספר יקר וחשוב זה שהוא יחיד בעולם נקרא "חזונים" ונמצא בספריית הסמינר בניו יורק, והגני מעתיק את שער הספר: "חזונים" כמנהג המערביים שנתגוררו בסיוליא / נדפס סה / קושטאנדינה יעא / שנת השם נפשו בחיים". לענין ספר זה אינו נותן לנו את הפיוטים של מנהג "סיוליא", שהרי שער הספר מכריז להדיא כמנהג המערביים שנתגוררו בסיוליא, ואכמיל בזה. על אות "ש" שבמלת "השם" ישנן שתי נקודות (והשנייה קרובה לאות "ם"), עכ"פ ברור שהנקודות ר"ל ששתי אותיות "שם" הן מספר השנה לפרט קטן ו"ה" שבראש המלה היא מספר פרט גדול, וא"כ אין ספק שהספר נדפס בשנת שמ לאף הששי. דר. ברנשטיין העתיק את הפיוט הזה מספר הנ"ל והדפיסו בספר השנתי של ההיברו יוניון קולליג בסינסינאטי משנת 1941. מכיון שהשינויים הם רבים לא ציינתי ולא הבאתי אותם, המעוניין ישוה את נוסחת מחזור אבינון לשלש רגלים כתב יד, שהגני מדפיסה כאן זו פעם ראשונה, עם ההוצאה של ברנשטיין ע"פ הספר "חזונים" הנ"ל. הח' דודון (במאמרו על ספר "חזונים", מספר זכרון לכבוד פוזננסקי ורשה, תרפז) ואחריו הח' ברנשטיין מייחסים את הפיוט הזה לרי"צ גיאת ז"ל (ראה בהקדמתו ובעמוד קכח שם), כיון שבס' "חזונים" כי לפני הפיוט: "להרי"ץ, אבל לדעתי שגו ברואה, ואעידה לי ארבעה עדים, שמה שכי עליהם בס' "חזונים" "להרי"ץ, אין להסיק שום מסקנא, שהרי בדף צא, א כי על הפיוט להרי"ץ וסי' הפיוט הוא: "יצחק בר קלוי" (עיי"ש במאמרו של דודון); בדף קיד, ב גיב כי עליו "להרי"ץ והסי' הוא: "אני יצחק הקטן ברבי שמואל", והנה אבי ר' יצחק גיאת ז"ל היה ר' יהודה שמו (ושגה דודון, ברשימתו שם שמנה גם את הפיוט הזה בין פיוטיו של הרי"צ גיאת); דף קטז ב כי "להרי"ץ על פיוט אשר סימנו "יצחק חזון"; דף קפח, ב כי "להרי"ץ והסי' "אני יצחק ברבי שמואל". לאנדסהוט בספרו הנפלא עמודי העבודה (ברלין, תר"ץ) עמוד קכ מייחס פיוט זה לר' יצחק השגירי ז"ל, עיי"ש גם עמוד קיח, אינני יודע על מה סמך את דבריו אלו, בסוף הפיוט אנחנו מוצאים רק את ר"ת של "יצחק" לבד, אבל השערתו של לאנדסהוט לפי ענין מתקבלת על הדעת, ראה את שבע ההושענות לחזן ליום הושענא רבא אשר בהם הוא מרמז את שמו, שם אביו, שם זקנו ומקום מגוריו ואת תאריך השנה (תתקסח), ראה במחזור לשלש רגלים כמנהג קרפנטראץ (אמסטרדם, תקס"ט).

דעו חקותיה הלא ישראל לתעודה
הלא נשים ועבדים פטורים מן העבודה
ורק מצוה זו הבחורה והחמודה

מצות אנשים מלומדה

זקוקי דתותיה מתורת כתב הוא מכוסה יא
חוקק הוא בתורה שבעל פה יא מפי רם ומתנשא
טעה כל מין באמרו עשות זאת לא אנסה

כי לא פורשיג מה יעשה יד

נוסף על הנ"ל יש לציין שבסי "חזונים" מובאים שבעה פיוטים שנתפרש עליהם בפירוש "לרייצ"ן גיאת" מזה אתה רואה שהסופר דקדק לציין "ן" גיאת" במקום הצריך וא"כ "רייצ"ן סתם מתקבל על הדעת שאינו ר' יצחק גיאת ז"ל, ומ"ש דר. ברנשטיין בסי השנתי הנ"ל עמוד קד אינו מסתבר כלל. ר' יצחק השני ז"ל חי בעיירה סמוכה לאביגיון וקארפינטראן, ראה עליו בספר גאליליא יודאיקא להח' גרוס עמוד שס. (ב) בכת"י ב. במקום "אגוד" א": "אמד", ואינני יודע לפרש אף אחת מהנוסחאות, וחשבתי שהכונה למה שאמרו ביבמות צו, א ע"פ הפסוק דובב שפתי ישינים שאם אומרים שמועה מפי תלמיד חכם שפתותיו דובבות בקבר, אבל שם צו, ב משמע דוקא אם אומרים השמועה משמו, וצ"ב. (ג) את דברי הפיוט, שהרי כמעט כולו מיוסד על הלכות הבאות במשניות של מסי סוכה. (ד) בכת"י ב. במקום "את רעהו" א": "ברעהו". (ה) ע"פ גמרא תענית ז, א, שדרשו מ"ש משלי כו, יז: "ברזל בברזל יחד ואיש יחד פני רעהו", מה ברזל זה אחד מחדד את חברו אף שני תלמידי חכמים מחדדו זה את זה בהלכה, ולפי"ז גם הנוסחא "ברעהו" נכונה היא. (ו) איז זכר הלכות לולב בפיוט זה, לכן לענין, שאחרי הבית המתחיל "חייב" שבו גמר הפייטן את הלי סוכה כי עוד בתים שכללו את הלי לולב, אלא שמסדרי המחזור קצרו את הפיוט והשמיטו ממנו את הלי לולב. ידוע הוא שהרבה פיוטים נתקצרו ע"י המסדרים, ראה גם הע' ברנשטיין שם. (ז) תהלים ס, ח. (ח) סוכה פרק ב משנה ח. (ט) ישעיה כט, יג, והכונה שרק זכרים מחוייבים במצוה, כלומר מצוה זו מלומדה רק לאנשים ומוטלת עליהם בלבד, כן פי' דיין הרה"ג מהר"ר חיים זלמן דימטרובסקי יצ"ו, ולפי דברי ידידי נ"י גלעניד שזה שאמר הפייטן: "ורק מצוה זו...", כוונתו, שהרי במשנה ו שם למדו מצות אכילה בלילה א של סוכות בגזרה שוה ממצה, ואע"פ שנשים חייבות באכילת מצה נמעטו ממצות סוכה. (י) ר"ל ברור. (יא) שהרי בתורה לא נכתבו כלל דיני עשיית הסוכה דיני ישיבתה ומי הוא מחוייב וכ"ו, ודיני מחיצותיה הם הלכה למשה מסיני כדאי סוכה ו, ב, ואין להם אפי' רמז ואסמכתא בפסוק. (יב) זה שאינו מאמין רק בתורה שבכתב וכופר בתורה שבע"פ ומכחיש בפירושי התורה שגמטרו לנו וכתובם חז"ל במשנה ובגמרא נקרא מין, כמו שכי רש"י במסי ראש השנה יז, א ד"ה המינין.

ישראל הסומך על דברי חכמים טו סוכה בעשותו
 כי אם הגביהה מעשרים אמה פסולה לישיבתו טז
 להפחיתה מעשרה טפחים קטנה ברצותו יז

נכריה עבודתו יח

מעשה סוכה יט מגדולי קרקע כ הנקצרות והנזמרות כא
 נקיים מלקבל טומאה כב לחזור כג ולברות כד
 סוף סוף צריכת היות לה כה וכשורות כז

שתי כתפות חוברות כח

עשות לה בשלישית כח פתח בכבוד כט לבא אליה
 פרוש מדת רחבה שבעה טפחים ל לכל גבוליה
 צבי לא נוי לנאותה במיני מגדים לב היות הוד עליה

כחתן יכהן פאר וככלה תעדה כליה לג

יג) בתורה שבכתב. יד) במדבר טו, לד. טו) שכתבו במשנה את תורה שבעל פה. טז) סוכה פ"א משנה א. יז) ברצותו לעשות סוכה קטנה שבגבה פחותה מעשרה טפחים. יח) ישעיה כח, כא, שהרי סוכה זו פסולה היא כדאי' סוכה פ"א משנה א. יט) ר"ל "סכך" וז"ל רש"י סוכה ב, א ד"ה דלא: "וסוכה היינו סכך כשמה" עכ"ל. כ) סוכה פ"א משנה ד. כא) ר"ל תלושות מן הקרקע כדאי' במשנה שם, ונקט הפייטן לשון זה משום שממ"ש דברים טז, יג: "חג הסוכות... תעשה לך באספק מגרן ומיקבך" למדו בגמ' סוכה יב, א שהסכך כשירה רק מגדולי קרקע, ודרשו "מגרן" — בפסולת גורן [קשין, הנקצרות]; "ויקב" [זמורות ואשכולות ריקנים], וגם למדו מפסוק זה שרק אם הן תלושות מן הקרקע כשורות לסכך ראה רש"י שם יא, א ד"ה פסולה. כב) סוכה פ"א משנה ד. כג) בכת"י ב. במקום "לחזור" אי': "ולחזור". כד) אינני יודע לפרש. כה) בכת"י ב. נוסף: "כהוגן". כו) ר"ל כשורה — כהלכה. כז) שמות כח, ז, "כתפות" ר"ל מחיצות (שהן כמו כתפות הנושאות את הסכך); "חוברות", שהרי שתי מחיצות צריכות להיות מחוברות, וכמו שאמרו בגמ' סוכה ו, ב "שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח", ועיי' בגמ' ז, א שאם שתיים אינן מחוברות אלא עשויות כמבוי או השלישית צריכה להיות ארבעה טפחים ומשהו ומעמידו בפחות משלשה לאחת המחיצות והרי היא מחוברת לה ע"י לבד ונחשבת למחיצה שלימה ומחוברת. כח) ר"ל במחיצה השלישית כשהיא שלימה בשיעור ז טפחים, שהרי אם השלישית רק טפח לכל השיטות אינה כשירה אלא בצורת פתח ואף אם השלישית פס רחב יותר מארבעה

קול לו אם לא התנה
רשות אין לו לאכול
בפרות בה בתלותה
עד עבור מצותו לו
שית בה כלי שרת לו אינו רשאי
אבל זה תהיה פעולתו

ערוך השלחן צפה הצפית אכל ושתה לה

תנאי סוכה לט להיות סמוך מ
לרבעת מא גבוליה
היו מרובין
מחמת צלליה מב
צל אילן או גפן לא תעשה
תחתיו מג כי אם נחבטו חביליה מד

ונכרת המשא אשר עליה מה

פסק הרמב"ם והרי"צ גיאת שצריכה צורת הפתח ע' רמב"ם והרב המגיד ה' סוכה פ"ד ה"ב, אבל אם השלישית שלימה או נהגו לעשות צורת הפתח בשביל נוי והדור מצוה, וכמשי"כ המכתם סוכה ז, א ד"ה פוסקא (המכתם ז"ל היה בזמנו של ר' יצחק השניר ז"ל ובמדינתו, ודברי המכתם אלו באו בכל בו ע"י הארחות חיים ה' סוכה אות ט ומרן בב"י א"ח תרל כ' ד"ו בשם הכל בו וכו' גם הרמ"א שם ס"ג). כט) בהדור וכבוד למצוה, ראה הערה הקודמת, ובכתי' ב. ל' "בכבוד". (ל) כדאי סוכה טו, ב, וכ"פ הרמב"ם ה' סוכה פ"ד ה"א וגם כל הפוסקים. (לא) פאר והדר, ראה ישעיה כד, טז וברד"ק שם. (לב) פירות, ראה רש"י בראשית כד, נג ורמב"ן דברים לג, יג, ורוב נויי סוכה היו פירות כדאי בגמ' סוכה י, א. (לג) ישעיה סא, י. (לד) לשון הגמ' ביצה ל, ב "באומר איני כדל מהם כל בין השמשות", וכ"כ הרמב"ם ה' סוכה פ"ו ה"טו באומר וכ"כ כל הפוסקים, ונראה שהפייטן ס"ל דתנאי זה אינו מועיל במחשבה רק בדבור, ואולי משום דמחשבה אינה מבטלת מחשבה אבל דבור מבטל את המחשבה כדאי קידושין נט, ב, ולא מצאתי ד"ו בפוסקים וי"ל ואכמ"ל. (לה) כ"כ הרמב"ם ה' סוכה פ"ו ה"טו וראה סור א"ח תרלח ומ"ש שם ב"י בשם הרמב"ן ובד"מ סק"ג. (לו) כדאי סוכה י, א, ב. (לז) ר"ל כלים שאינם עומדים לאכול מהם אלא עושים בהם שירות ועבודת ביטול וכדומה, והפייטן נקט פ"י בה"ג ותוס' ראה סוכה כט, א בתוס' ד"ה מנא ולאפוקי מפ"י רש"י שם ומפסק הרמב"ם ה' סוכה פ"ו ה"ה. (לח) ישעיה כא, ה, וראה להלן פ"י רבינו מאיר המעילי. (לט) ר"ל הסכך, ראה הערה יט. (מ) כדאי סוכה פ"א משנה ט: "הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה ספחים פסולת". (מא) לאו דחקא דהא סגי בג' דפנות. (מב) סוכה פ"א משנה א. (מג) שם משנה ב ומשנה ד. (מד) כמו שאמרו בסוכה י, ב, ולענפי האילן קורא הפייטן "חביליה", שהרי הרבה ענפים מסובכים וסמוכים זה לזה ישנם באילן והם נראים כחבילה של קנים וכדומה. (מה) ישעיה כב, כה, ונ"ל שהפייטן מתכוון בהבאתו פסוק זה לפרש שנחבטו ר"ל נכרתו וכפ"י בעל המאור סוכה י, ב שחבטן פירושו שהשיר ענפי האילן, ע' לעיל בדברי המכתם שם והדברים ארוכים ומסובכים ואכמ"ל.

חייב הנהנה מעצי סוכה מו וצריכה שבעת ימים רצופים
קבע תהיה ישיבתה מו ולברך עליה בכל עתים חולפים מה
ורשאי לצאת ממנה בהיות גשמים מטיפים מה

כזרם מים כבירים שומפים ג

לידי איתנים ג מארם נהרים ג
צלי אפרוש עליכם ואולך צריכם אחורים
חוק ג גלותכם אם גשלים אלף ומאה וחמשים ושירים ג

לשנה הבאה בירושלים

תביטנה בעניינינו אלהי עולם תקשיבנו שיח עמך ופלולם
תביאם ששים לגבולם מקטנם ועד גדולם

כי עזרת אבותינו אתה הוא מעולם

(מ) כדאיתא סוכה ט, א: ותנאי לא מועיל בהם כדאיתא ביצה ל, ב. (מז) בסוכה
פ"ב משנה ט א': "כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע". (מח) ג"ל שר"ל כל
פעם שמחליף מקומו ונכנס לסוכה ראה גמי סוכה מה, ב, מו, א ובתוס' שם מה, ב
ד"ה וכן פסקו כל הפוסקים לעיקר הדין עיי'ש בראשונים. (מט) סוכה פ"ב משנה ט.
ג) ישעיה כח, ב, ולישנא דקרא נקט ולא דחוקא ע' במשנה שם. (נא) האבות נקראים
איתני עולם כדאי בגמ' ראש השנה יא, א. (נב) אברהם אבינו כמשי' בראשית כד, י:
"וילך אל ארם נהרים אל עיר נחור", ואברהם שלח אותו למולדתו, וע' רמב"ן בראשית
יא, כח שביאר את הדבר בארוכה. (נג) ג' שצ"ל: "חק" בלי וי"ו וכ"ה בס' "חזונים"
הג"ל. (נד) ראה פ"י הרמב"ן לשיר השירים על פסוק האלף לך שלמה שכי שהגאולה
תהיה לפני תום מאתים שנים לאלף הששי, ולכן לענין הכוונה כאשר יושלם "אלף"
ר"ל האלף החמישי (אשר בסופו חי הפייסן) ומאה וחמשים "ושירים" ר"ל עוד מספר
שנים בלתי מוגבלים אבל הם רק שירים ואינם עולים למאה או יושלם הגלות, רבינו
היה בדור שלפני הרמב"ן (ואולי היו גם בתקופה אחת), והרי שמי' הרמב"ן שם היה
קבלה ומסורת בידי חכמי הדורות או, ועמ"ש הרמב"ן בס' לתורה בהוצאת ש"ב הרה"ג
ר' מנחם צבי אייזנשטט שליט"א (גוריווק, תשי"ח) בס' בראשית עמוד מז ובהערותיו
שם, ולא כמשי' ברנשטיין בספר השנתי של היברו יוניון קולליג משנת 1941 עמוד קכח
וגם בהקדמתו לספר משה אבן עזרא שירי קדש עמוד כא. (נה) בית זה ליתא כלל
בס' "חזונים" הג"ל. (נו) בכתי' ב, נוסף: "היום".

הושענא יום א

הושענא למענך אלהינו
הושענא למענך גואלנו
הושענא למען שמך הגדול
למענך בוראינו
למענך דורשנו
ולמען כסא כבודך

הושענא

אל א נערץ בסוד קדושים רבה ב
ברך אום מיוחדת ג ברוח נדיבה ז
גזע שלשת אבות סגולה חשובה ה
דלויה משבעים בנועם אהבה ו
היום חמשה עשר פתחך ז סובבה
וגומרה ח תקיעה וכפור בפלול ותשובה
זוכרת היום זכות הוריה לשגבה

(א) פיוט זה לא נדפס מעולם, ובסוף הפיוט תמצא את שם הפייטן יוסף בר יצחק, וראה עמודי העבודה עמוד צ ועמוד צב שכ' שהוא ר' יוסף בר יצחק קמחי אבי הרד"ק ועיי"ש בעמוד צב שצונץ כ' שפיוט זה הוא לפי מנהג אביניון לשבת חול המועד סוכות ונתקצר מאות י ואילך עכ"ל, והנה בשני המחזורים כתי' שלפני שלם הוא בלי קצור והוא ליום א' של סוכות. במחזור לשלש רגלים כמנהג קרפינטראץ (אמסטרדם, תק"ט) יש פיוט קצר לנטילת לולב ביום הושענא רבא כולל אות א, ב, כ, ל של הפיוט הזה ונוסף עליהם עוד ב שורות שאינן בפיוט זה, ועיין בספר הואיל משה באר (ע"ש, תקפח) הוא פ"י למחזור כמנהג קרפינטראץ חברו ר' משה כרמי ז"ל, והוא היה בן אחיו של הגאון מחבר הספר המפורסם מאמר מרדכי על שו"ע או"ח. (ב) תהלים פט, ח. ג) פ"י ר' משה כרמי שם וז"ל: כלומר מיוחדת שמך הגדול והגורא ויתכן שצ"ל מיוחדת בקבוץ היוד ע"ד ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ (שמואל ב, ז, כג) עכ"ל, והנה כהשערותו ז"ל כתוב בשני כתי' שלפני. (ד) רצונו לומר תברך אותה ברוח נדיבה, ומיוסד על הפסוק תהלים נא, יד: "ורוח נדיבה תסמכני", בכתי' ב. במקום "נדיבה" א"י: "נתיבה". (ה) היא נחשבת סגולה כמשי"כ שמות יט, ה: "והייתם לי סגולה". (ו) ככתוב דברים ז, ח: "כי מאהבת ה' אתכם" [בחר בכם], ראה רמב"ן שם. (ז) צ"ב. (ח) ג"ל

חוכה ט ישעך בכל מקומות מושבה
 לוטפת י יחודך דגול מרבבה
 יום זה תוצא יא גזרתה לטובה
 כונן חתימתה היום כאגרת יב הכתובה
 לבלתי היות תוחלתה נכובה
 מלא משאלה והקשב ניבה
 נפוצותיה תקבץ ממזרח וממערבה
 שגבה בבשורות יג ישועה קרובה
 עדיך השיבה ולנותה תשובכה
 פלאיך תשורר עדה חשובה
 צהולה שמחה בשמחת יד בית השואבה
 קריאתה תחשוב כמנחה טו עריבה
 רנה תמלא קרית החרבה
 שוטניה תשביר העמוקה והרחבה טז
 תראינה עיניה וישמח לבה
 יושב קדם יז ברום ישיבה
 ועד רחמין לקהלה יח חשובה
 סובבת היום סביבות תיבה
 פקות יט תהלתך בפלם כ נצבה

שצ"ל: "וגמרה" בלשון עבר. (ט) בכת"י ב. במקום "חוכה" א"י: "חוכת". (י) עשה
 מ"טוטפות" פועל ור"ל ישראל טוטפת התפילין שבהם כ' "יחודך", שמע ישראל וכ"ו,
 ובכת"י ב. במקום "טוטפת" א"י: "טועפת". (יא) בכת"י ב. במקום "תוצא" א"י:
 "הוצא". (יב) כן הוא במחזור וס' הג"ל וראה פ"י הר"מ. (יג) שם במקום
 "בבשורות" א"י: "בבשורת". (יד) שם במקום "צהולה שמחה בשמחת" א"י: "צהולת
 שמחת כשמחת". (טו) שם במקום "כמנחה" א"י: "כמנחת". (טז) ג"ל שהכונה
 בשוטניה [של עם ישראל] תשביר — תכלכל ותזין העמוקה והרחבה — גיהנם
 שנקרא כן בישעיה ל, לג. (יז) הקב"ה. (יח) בכתב יד ב. במקום "לקהלה"
 א"י: "למקלה". (יט) בכת"י ב. במקום "פקות" א"י: "פצות". (כ) = ביושר, כן

בלולב ואתרוג והדם וערבה
 רחם חנימיה ומלאו פני תבל תנובה
 יחיד השוכן על גלגלי מרכבה
 ציון תקומם בחיל וצבא
 חפזות כא שבע תקוממם סביבה כב
 קשומות בענן אש ונוגה להבה כב
 חמודים יחוגו חג הסוכות בחכה
 זקפם וזכם לחיי העולם הבא
הושענא

אנא הושיעה נא

אנא א אל אחד ב ושמו אחד ג ומי ישיבנו והוא באחד ד

קרא שמים וארץ ויעמדו כאחד ה

הושיענו בחגיגת יום אחד.

אנא זכור ירש ארץ והיה אחד ו הכין למורדים לב אחד ז

לקרא כלם בשם יי ולעבדו שכם אחד ח

הושיענו בחגיגת יום אחד.

אנא זכור בן יחיד ט היה לפני אב אחד שניהם בנסיון הלכו כאחד י

נתת כופר תחתיו איל אחד יא

הושיענו בחגיגת יום אחד.

פי' הרדיק ישעיה כו, ז, וכאן ר"ל בישרות לב. (כא) שם במקום "חפזות" אי' :
 "חופזות". (כב) ע"פ ישעיה ד, ה ועל פסוק זה דרשו חז"ל שבע חופזות עיי"ש ברש"י.
 (א) פיוט זה וכן כל הפיוטים לשאר ימי החג המיוסדים לפי מספר יום החג נמצאים כבר
 בסודר רב סעדיה גאון (דפוס ירושלם, תשא) ונכנס גם למחזור הספרדי ולמחזור
 קארפינטראץ. (ב) מלאכי ב, י. (ג) זכריה יד, ט. (ד) ע"פ איוב כג, יג.
 (ה) ע"פ ישעיה מח, יג. (ו) ע"פ יחזקאל לג, כד. (ז) ז"ל הסי' הואיל משה
 באר: "עייץ ברש"י ורבינו בחיי ז"ל בפסוק ואת הנפש אשר עשו בחרן", עכ"ל בראשית יב, ה
 ובכח"י ב. במקום "אחד" אי' : "כאחד". (ח) צפניה ג, ט. (ט) ע' בראשית
 כב, ב. (י) ע' שם ח. (יא) ע' שם יג. (יב) ע"פ בראשית מח, כב. (יג) ע"פ

אנא זכור מוסיף חלק שכס אחד יב קוה להפליט המחנה האחד יד
אסף בניו יד לקבל מלכות שמים פה אחד
הושיענו בחגיגת יום אחד.

אנא המשמיענו שתים בקולו טו בדבור המנחילנו תורה אחת ומשפט
אחד טז אחד יז
ומי כעמך ישראל גוי אחד יח
הושיענו בחגיגת יום אחד.

אנא אל אחרון וראשון יט אוון כ נצורים כאישון כא
בצעקי הושענא בלחשון כב היום יום ראשון
והושיעה נא

אנא גדע בני דישון כג גאל מיחדך בלחשון
תטה לנו שלום כמי פישון כד כהיום יום ראשון
והושיעה נא אנא הושיעה נא

שם לב, ט, ובס' הואיל משה באר (עיש, תקצב) עמד ע"ז שהפייסן הפך את סדר המאורעות ונתן טעם לדבר עיי"ש. (יד) ע"פ שם מט, א. טו) בכתיב ב. במקום "בקולו" אי: "בקולות". טז) כמו שאמרו במכילתא שמות כ, ח ומביאו רש"י שם זכור ושמור (וגם מצות אחרות) בדבור אחד נאמרו. יז) במדבר טו, טו. יח) שמואל ב, ז, כב. יט) ע"פ ישעיה מד, ו. כ) ר"ל שומע, ואולי צ"ל "אוון" ור"ל תשמע. כא) עם ישראל ע"פ דברים לב, י: "יצרנהו כאישון עינו". כב) בס' הואיל משה באר פי' לחשון — תפלה כמשיב ישעיה כו, ט: "צקון לחשי, ראה רש"י ורד"ק שם. כג) ר"ל בני שעיר (וכונתו בני עשיו שישבו בשעיר) והכונה על אויבי ישראל, ודישון הוא אחד מבני שעיר, בראשית לו, כא. כד) הגהר הנזכר בראשית ב, יא, ובבראשית רבה טו, ב אמרו פישון — שמימיו מהלכין בשופ"י, ור"ל ברבוי ושפע וכמו שבי בחבקוק א, ח "וששו" ופי' רש"י ורד"ק "ירבו".

אני והו הושיעה נא

כהושעת ירואי כה היאור בשמך הנאור כו
ותבדיק כו מאור

לעלומים כאישון כה

וגם עתה כמו כן אל שחק שוכן
פדות עמך הכן

כהיום יום ראשון
והושיעה נא

כהושעת סגל דגל מול דגל כס
וראש מועדי רגל ז

דשנת דישון לא

פדויי אביב לב נקובי לג עם חביב לו
סובבי דת סביב לה

כהיום יום ראשון
והושיעה נא

אני והו הושיעה נא

כה) בכל הספרים ובפי המעילי הגי' "ירוי", ע"פ שמות א. כו) ע"פ תהלים עו, ה: "נאור אתה" ופי' רש"י וז"ל: "על שם מעשיו נקרא [הקב"ה] כמו חנוך ורחום..." עכ"ל, ואפשר שכחנת הפייטן לפי האחרים שר"ל אור. כז) ט"ס וצ"ל "ותבדיק" וכ"ה בכת"י ב. כח) עם ישראל שהם בגלותם עלומים נחבאים ונסתרים "כאישון" — כחושך, מלשון "באישון לילה ואפלה", משלי ז, ט (ובס' הואיל משה באר הגי' היא "לעלוטים" וכ"ה גם בכת"י ב. והוא ז"ל כי שאפשר שצ"ל: "באישון", ולענין נראה לפרש עוד "כאישון" ר"ל כבריה הנקראת אשת (תהלים נח, ט) "אשת בל חזו שמש", ופי' בגמ' מועד קטן ו, ב בריה שאין לה עינים וחופרת בקרקע (ראה רש"י שם), ככה עם ישראל בגלות אין לה אור עינים ונעלמת ונסתרת בהחבא, ובשביל החרוז כי "אישון". כט) עם ישראל שחנו ונסעו במדבר דגל מול דגל, והפייטן כי לפי מיד שישראל נסעו כתיבה ולא כקורה (ראה רש"י במדבר י, כה). ל) חג הפסח שהוא ראשון לרגלים. לא) בס' הואיל משה באר כי ע"ז כמה פירושים ולפי כולם "דישון" מלשון ירויון מדשן ביתך (תהלים לו, ט) עיי"ש, ולענין י"ל שגם כאן נכתחן הפייטן במלת "דישון" על אויבי ישראל כדלעיל, "ודשנת דישון" ר"ל עשית לדשן את אויבי ישראל — סנחריב וחילו שנשרפו באש

ליום שני

אנא הושיעה נא

אנא אל אחד ומבייש אומרים שנים א
 בחצי השם ברא עולמו ב באותיות שנים
 יצר הכל בעבור אדם ועזרו שנים

הושיענו בחגיגת ימים שנים

אנא זכור אב בנה בבית אל מזבחות שנים ג
 בנסיון הלך עם נעריו שנים ד
 וקראתו מן השמים פעמים שנים ה

הושיענו בחגיגת ימים שנים

אנא זכור הכמיר רחמי אב באמירות שנים
 חננתו בגוים שנים ולאומים שנים
 ויברך הוי גביר פעמים שנים ו

הושיענו בחגיגת ימים שנים

בליל חג הפסח כמש"כ בישעיה ט, ד "והיתה לשריפה מאכלת אש" והכונה על חיל סנחריב ראה רד"ק שם ועוד ישעיה י, טו: "יקד [מחנה סנחריב] כיקוד אש" ושם בפסוק יח, יט קורא לחיל סנחריב יצר ועץ, וראה סנהדרין צד, א. לב) ישראל שנפדו ויצאו ממצרים בחדש האביב, שמות יג, ד. לג) נקראים, מפורשים בשם, במדבר א, יו. לד) שמות יט, ה: "והייתם לי סגולה" ותרגם אונקלוס "חביבין". לה) מקיפין את הס"ת היום.

א) בפי' ההושענות במחזור הספרדי פי' ע"פ ישעיה כד, כג: "ותפרה הלבנה ובושה החמה" ותי: "ויבהתון דפלחן לסיהרא ויחנצון דסגדין לשמשא". ב) בכת"י ב: אי: "עולם", וכן הוא גם בסי' הואיל משה באר ופי' הוא ז"ל עולם פה הוא שם כלל שני עולמות [עוה"ז ועוה"ב] וע"פ ישעיה כו, ד: "כי ביה ה' צור עולמים" ואמרו במנחות כט, ב עוה"ז בה"א ועוה"ב ביו"ד. ג) בראשית יב, ז, ח. ד) שם כב, ג. ה) שם כב, יא, טו. ו) שם כו, כט, לו.

אנא זכור היה צעיר ונחל פי שנים ז

ועשה ממעמים גדיים שנים ה

עבר במקלו והיה למחנות שנים ט

הושיענו בחגיגת ימים שנים

אנא המרשיענו על ידי רועים שנים

המנחילנו עשרת דברות י על לוחות שנים

המאזין ומעיד בנו עדים שנים

הושיענו בחגיגת ימים שנים

כהושעת יגיעי נשם א

ומוכי גו וגשם יב

וּאֲשָׁמוּ אֲשָׁמִי ג

אצים לנתשני יד

יִדְעִי פִּלּוּל טו

סוּחַחִי טז פִּלּוּל

פִּצּוֹת לֶךְ הַלּוּל יז

לִסְלַלְךָ יח בַּהֲלּוּל

כהיום יום שני

כֵּן הוֹשִׁיעָה יט נא

(ז) שם כו, לו. (ח) שם כו, ט. (ט) שם לב, יא. (י) בכת"י ב. א': «הדברות». (יא) המפרשים פ': «גשם — גשמה, וא"כ ר"ל עם ישראל שהיו יגיעים בנשמתם ורוחם כדכ' שמות ו, ט: «מקצר רוח ומעבודה קשה», ואולי י"ל גשם — גשימה וכמו שכ' רש"י שם וז"ל: «כל מי שהוא מוצר רוחו וגשימתו קצרה ואינו יכול להאריך בגשימתו» עכ"ל. (יב) בישעיה מד, יד כ' הרד"ק: «יש מפרשים גשם — גוף» עכ"ל, ובשמות ה, יד כ': «ויכו שטרי בני ישראל». (יג) בסי' הואיל משה באר פי' שלישנא דקרא נקט יחזקאל כה, יב: «ואשמו אשום», אבל כוונת הפייסן לענין שממה כמש"כ יואל א, יח: «עדרי הצאן גאשמו, וכפי' הרד"ק שם, והפירוש הוא נעשו שממה (וצ"ל: ויאשמו) המצרים, האצים — הממהרים, לנקשני — לשום מוקש לנפשי, ונקט הפייסן «אצים» כי שמות ה, יג כ': «אצים». (יד) בכל המחזורים הנדפסים הנוסחא «לנקשני» (ראה הע' הקודמת), אבל ג"ל שגם גי' הכתי' נכונה והוא מלשון הפסוק ירמיה א, י: «לגתוש ולנתוץ». (טו) בכל הספרים הנדפסים חסרות ב מלים אלו, אבל לענין שצ"ל כמו בכת"י זה, שהרי רק לפי נוסחא זו אנו מוצאים את ר"ת המחבר: «יוסף, וע' בסי' עמודי העבודה עמוד צב שפיוט זה הוא לר' יוסף בר יצחק אבי הרד"ק ז"ל. (טז) = שוחחי. (יז) בשני כתי' שלפני חסר כאן «פצות לך הלולי», והוספתי לפי כל הספרים הנדפסים, ראה הערה טו. (יח) צ"ל: «לסלסלך», ור"ל לרוממך, לפי פירוש הרד"ק ישעיה גז, יד, בכל הפיוטים האלה אתה מוצא שמוש מלים רבות לפי פרוש הרד"ק (ולא לפי המפרשים האחרים), וזה יען שהמחבר היה אבי הרד"ק (יט) בכתב יד ב. במקום «כן הושיעה נא» איתא:

במופת ובנס

כהושעת יוצאי חנס כ

ושחת אונם

חושק לכבשני

סובכי אפודתך ט

שרידי עדתך

פוצחי תעודתך ט

כהיום יום שני

כן הושיעה כב נא

אני והו הושיעה נא

„והושיעה“ (כ) היא תחפנחס שבמצרים ראה ישעיה ל, ד. (כא) בכל הספרים הנוסחא: „סובכי תעודתך פוצחי אפודתך“, ופי' בסי' הואיל משה באר „פוצחי מלשון פצחי רנה (ישעיה נד, א); „אפודתך“ מן וחשב אפודתו (שמות כח, ח) שהוא ענין חגורה כלומר גבורתך מלשון נאזר בגבורה (תהלים סה, ז), ואח"כ כי: וי"ל הרשב"ץ אפודתך היא התורה שהוא תקון השי"ת ומתרגמינן וחשב אפודתו והמין תקוניה ע"כ ואחר הסליחה... לא יכשר פה כי הנה כבר אמר סובכי תעודתך שירמוז לס"ת ועל ההקפה עכ"ל הסי' הג"ל, ואיגני מבין דחיה זו הרשב"ץ מפרש „פוצחי אפודתך“ שמרימים קול שירה בתורה, עכ"ם לפי פי' הרשב"ץ הנוסחא שלפנינו נכונה היא. (כב) בכתיי ב. במקום „כן הושיעה“ אי: „והושיעה“.

יום שלישי

אנא האל הנקדש בקדושות א שלשה ב
ברא מעשה ג בראשית בכל יום שלשה
ובששי לו שלשה ובשביעי שלשה הושענא ד
הושיענו בחגיגת ימים שלשה ה

אנא זכור אב מצא מלאכים שלשה ו
וימהר להסעידם סאין שלשה ז
והלכו אתו בעלי ברית שלשה ח הושענא
הושיענו בחגיגת ימים שלשה

אנא זכור הוכן לעקדה לימים שלשה
כרת ברית עם מרעהו ושר צבאו שלשה
בזכותו נחלו בניו כתרים שלשה ט הושענא
הושיענו בחגיגת ימים שלשה

אנא זכור חזה בסולם י אחד בעולים שלשה
ויפצל ברהמים פצלות יא שלשה
וישלח בניו לצוען פעמים שלשה יב הושענא
הושיענו בחגיגת ימים שלשה

(א) בכת"י ב. א"י: „בקדושת". (ב) ע"פ ישעיה ו. ג. (ג) בכת"י ב. א"י: „במעשה". (ד) בכת"י ב. לי. „הושענא", בכל הפיוט. (ה) „הושיענו — שלשה" הוספתי בכל הפיוט מכת"י ב. (ו) ע"פ בראשית יח, ב. (ז) שם יח, ו. (ח) ע"פ שם יד, כד. (ט) ראה בסי' הרמ"ם אבל אינני יודע איפה כ' שבזכות יצחק זכו ישראל לכתרים אלה. (י) בכת"י ב. א"י: „סולם". (יא) כ"ה בסדור רב סעדיה גאון אבל בכל הספרים הנדפסים: „במקלות", והוא ע"פ בראשית ל, לו. (יב) ע"פ בראשית

אנא הגואלנו על ידי אחים שלשה יג
השם בנו מעלות כהנים לויים וישראלים שלשה
המנחילנו תורה נביאים וכתובים שלשה הושענא
חושיענו בחגיגת ימים שלשה

כהושעת יידיים מכף מעבידים
להצמת זדים
כעלות לך רחשי סגולה י מיושרת טו
אשר לך שוברת פוצחת עפרת טו

כהיום יום שלישי
והושיעה נא

כהושעת יפה נוף ממכלא מוף י
לתאנף אנוף
עד צאתי חפשי שרידי העדר
מאדירים אדר י פוצחים לך הוד והדר
כהיום יום שלישי
והושיעה נא

אני והו הושיעה נא

מב, ב; א; מו, כח. (יג) משה אהרן ומרים. (יד) בכתיי ב. א; : "סגולת". טו) בכתיי
ב. ובכל הספרים הנדפסים א; : "מאושרת", ופי' בסי' הואיל משה באר שהוא ע"פ מלאכי ג,
יב : "ואשרו אתכם כל הגוים", או הוא מענין יושר כמו "אשרו חמוץ" (ישעיה א, יז)
עכ"ל, והוא עפ"י פי' רד"ק שם, וא"כ הנוסחא שבכתיי נכונה היא. טז) בכתיי ב.
ובכל הספרים הנדפסים א; : "עתרת", והוא לשון תפלה כמש"כ בראשית כה, כא : "ועתה
יצחק". יז) "מוף" היא עיר במצרים ראה הושע ט, ו ובכתיי ב. א; : "ממכלאי מנוף",
וגי' שר"ל מנוף = מן נוף, שהיא ג"כ שם עיר ממלכה במצרים כדכ' ירמיה מו, יט.
יח) אדר = תפארת כמו שפי' רש"י ורד"ק זכריה יא, ג.

יום רביעי

אנא השם בכסאו ארבע א ופניהם ארבעה ב
היוצר בעולמו יסודות ארבעה
המציב פנות ג ארבעה בתקופות ד ארבעה
הושיענו בחגיגת ימים ארבעה

אנא זכור העיר ממזרח ה כאור לימים ארבעה
רדף ו ויחלק לילה על מלכים ארבעה ז
בשרתו בשוב זרעו לדורות ארבעה ח
הושיענו בחגיגת ימים ארבעה

אנא זכור ט בן הוגש על קרנות ארבעה י
וחפר בפלשת בארות יא ארבעה
ויעתק לחברון יב קרית ארבעה
הושיענו בחגיגת ימים ארבעה

אנא זכור תם נעזר יג באמהות ארבעה
חינן להנצל משפטים ארבעה
בתפלתו כלכלת ניניו יד בדברים ארבעה
הושיענו בחגיגת ימים ארבעה

(א) בכת"י ב. גוסף: "חיות". (ב) ע"פ יחזקאל א, ה, ו, כו. (ג) מזרח, מערב וכיו. (ד) קור וחום קיץ וחורף. (ה) את הפסוק ישעיה מא, ב דרשו בסנהדרין קח, ב על אברהם, עיי"ש גם ברש"י ורד"ק. (ו) בכת"י ב. ל"י "רדף". (ז) ע"פ בראשית יד, יד, טו. (ח) ע"פ בראשית טו, טז. (ט) "זכור" הוספתי ע"פ כת"י ב. וכל הדפוסים. (י) ע"פ בראשית כב, ט. (יא) בכת"י ב. א"י: "בורות". (יב) כי בסוף ימיו גר יצחק בחברון ראה בראשית לה, כו. (יג) ע"פ בראשית ב, יח: "עזר כנגדו". (יד) בכת"י ב.

אנא המוליכנו במדבר דגלים ארבעה
 למלאותינו טו בחשן טורים ארבעה טו
 המצוינו להללו בחג במינים ארבעה
 הושיענו בחגיגת ימים ארבעה

כהושעת יקיר משוד מקרקר קיר י
 ותך ותעקיר
 שוקק י שיקועי
 וגם עתה חלץ יט
 אלוץ כ ממאלץ כא
 ודוה כב לב תעלץ כג
 סוחחים ביום רביעי
 כן הושיעה נא

במקום "גיו" א"י : "גיו". טו) בכתיב ב. א"י : "למלאות". טז) שמות כה, יז.
 יז) ראה רד"ק ישעיה כב, ה שמפרש מקרקר — הורס את הקיר, ולענין כזנת הפייסן :
 כמו שהושעת את ישראל בימי חזקיהו מיד מלך אשור אשר קרקר והרס את "קיר" ר"ל
 "קיר מואב" ראה ישעיה טו, א ושם טו, ה, ה כ' : "כלה שד תמו רמס מן הארץ והוכן
 בכסא... וראה רד"ק שד — שוד [= אשור] והוכן בחסד כסא — של חזקיהו עיי"ש.
 יח) מתאווה, ראה רד"ק ישעיה כט, ח, ורש"י שם שמחברו עם "אל אישך תשוקתך" (בראשית
 ג, טז). יט) כמשיכ תהלים קמ, ב : "חלצני ה' מאדם רע". כ) בכתיב ב. במקום
 "אלוץ" א"י : "אלוץ". כא) = לחוץ מן הלוחץ, מלשון "ותאלצהו" (שופטים טז, טו)
 ופי' רש"י "דחקתו", כן פי' בס' הואיל משה באר. כב) בכל הספרים הגי' : ומדוה
 (ומדוי), ובס' הואיל משה באר כ' : "ויתכן שצ"ל "ודוה" הוא תאר כמו על זה היה דוה
 לבנו (איכה ה, ז) עכ"ל. כג) = תשמח ובכתיב ב. במקום "תעלץ" א"י : "תחלץ".

מכף שורק כה

כהושעת שורק כה

שיניו חורק כה

לקבץ כה את גועי

נאמת נאום

פתע פתאום

להשביתו מלאום כה

פוצחים ביום רביעי

כן הושיעה נא

ליום חמישי

אנא הטיחך לכבודו שמות חמשה הקונה בעולמו קנינים חמשה

הזוכר בכריותיו גבורים חמשה

הושיענו בחגיגת ימים חמשה

אנא זכור אב כרת בבתרים א חמשה והשיב כבוש ב למלכים חמשה ג

וחננד על הפיכת ערים חמשה

הושיענו בחגיגת ימים חמשה

(כד) ישראל, ע"פ ישעיה ה, ב: "ויטעו שרק". (כה) מי' במ' הגיל מלשון "כל איבד שרקו ויחרקו שן אמרו בלענו" (איכה ב, טז). (כו) בכל הספרים הנדפסים "לקצץ", ואולי הכונה לעמלק עמ"פ שכי' רשי' דברים כה, יח על ויוגב בך. (כז) מלהיות אומה ראה עובדיה א, יח: "ולא יהיה שריד לבית עשיר", ועל עשיו כי "לאם" בראשית כה, כג. (א) בכת"י ב. גוסף: "ברית". (ב) בכת"י ב. במקום "כבוש" אי: "רכוש". (ג) סדום וכיו ראה בראשית יד, ב, כג. (ד) בראשית יח, כד.

אנא זכור נעקד בהר שערים חמשה ירש מהורו ברכות חמשה
והשלים נפש נקוב שמות חמשה

הושיענו בחגיגת ימים חמשה

אנא זכור תם נעשו לו נסים חמשה ויצב מבניו אחים שלשה ה
ושת לנזיר המחליף חמשה

הושיענו בחגיגת ימים חמשה

אנא המנחילנו דת ספרים חמשה המשמיענו דברותיו בקולות חמשה
הכתובים על הלוחות חמשה חמשה

הושיענו בחגיגת ימים חמשה

כהושעת יקושיו מלבן
מרמסת התבן ו
ובחדושה מתבן

דששת דושייט

ספורי עשרי יצאו מאוסר
פצם נא מחוסר יא

מהללים ביום חמשי

כן הושיעה נא

(ה) בכת"י ב. במקום "שלשה" א': "חמשה" וכ"ה בכל הספרים. (ו) הרד"ק
ישעיה ח, כא מפרש "נקשה" — "קשה יום" ונראה לי שר"ל עם ישראל במצרים היו
נקושים בעשיית לבנים כדכתיב שמות ה, ז והלאה, גם יש לפרש "יקושי" מלשון
"מקשה", ופירש רש"י שמות כה, לא "מכת קורנסי", וישראל הוכו בשביל הלבנים
כדכתיב שמות ה, יד. (ז) צלע זה הוספתי ע"פ כל הספרים הנדפסים, שהרי ברור
הוא שכותב מחזור אוניון דלג עליה בשגיאה, ראה מספר צלעות פיוט זה בשאר הימים
ובנחום ג, יד כ': "ורמסי בחמר החזיקי מלבן". (ח) צ"ל "וכהדושי", וכ"ה בכת"י ב.
ובכל הספרים, וכן כ' בישעיה כה, י: "וגדוש מואב תחתיו כהדוש מתבן". (ט) צ"ל
שהפייטן לקח לו לשון הגמרא מועד קטן יג, ב "דשושי [דשי תבואה] ציפורי הן החמירו
על עצמן שלא יהו דושיי". (י) ראה בפ' למחזור הספרדי וכן בפי' הואיל משה באר
פי' ישראל נמנו ס פעמים ופעם עשירי ימנו לימות המשיח [והוא ע"פ פסיקתא דרב כהנא
פסיקא כי תשא] ואולי י"ל, שהרי בפ' במדבר כ' מספר בניי ה פעמים ומספר הלויים ב פעמים
ובפי' פנחס מספר בניי ב פעמים והלויים פעם א, הרי עשר פעמים, וראה במדבר רבה
ב, יט. (יא) גם צלע זו נשמטה בכת"י והוספתיה מספרים הנדפסים.

כהושעת ישורון יב וישוררון יג

לך מרים ראשי

מהללים ביום חמשי

פצו לך נגינות

שפתי רננות

כהיום יום חמשי

כן הושיעה נא

ליום ששי

אנא הבורא עולמו בימים ששה

הבונה שש צלעות לצדדים ששה

היוצר שרפים בכנפיהם ששה ששה א

הושיענו בחגיגת ימים ששה

אנא זכור אב זנח תועבות ששה

אחרי זקוניו הוליד בנים לששה ב ששה ג

נמע אשל וברך בקץ שנים ששה

הושיענו בחגיגת ימים ששה

אנא זכור נעקד במקום ערבות ד ששה

גוננתו ומלטתו מצרות ששה

כרה מקואות להושיבם מעלות ששה

הושיענו בחגיגת ימים ששה

(יב) במחזורים הגדפסים נוסף כאן: "מגוי יצירון" [ובסי' המ"ב "מגוי לו יצירון"], אבל מכמה טעמים אינני בטוח שכותב המחזור דלג ע"ז בשגיאה ולכן לא הוספתיו בפנים. (יג) במחזורים הגדפסים הנוסחא: "ולך ישוררון" [ובסי' הנ"ל: "ואליך ישוררון"].

(א) ע"פ ישעיה ו, ב. (ב) בכתי' ב. ובספרים הגדפסים אין מלה זו אבל איננה ט"ס ראה בסי' הר"מ. (ג) בראשית כה, ב. (ד) בכתי' ב. במקום "ערבות"

אנא זכור תם הוליד מן הבכירה ששהו

וצוה קחת מנחה ממינים ששה

והגביר המבורכים בששה ששה

הושיענו בחגיגת ימים ששה

אנא המחבר לאפוד שמות ששה ששהו

המציל נפשות בערי מקלט ששה

המורישנו חכמות סדרים ששה

הושיענו בחגיגת ימים ששה

מאור להב

כהושעת ילידי אהב

ומרדתי רהב

לכלות את מוקשי

פוצחת יג במצלול יד

סלול ומסלול יב

עבור הם על סו כלול

מהלכים סו ביום ששי

כן הושיעה נא

א': "מערכות" ובס' הואיל משה באר פ' ע"פ משנה מדות פ"ג מ"ה: "וטבעות היו לצפוננו של מזבח ששה סדרים" ע"ש. (ה) לאה, בראשית כט, טו. (ו) שם ל, כ. (ז) שמות כח, י. (ח) במדבר לה, יג. (ט) ישראל, כמשיכ ישעיה מא, ח: "ואתה ישראל... זרע אברהם אהבי". (י) בכל הספרים וגם בכת"י ב. במקום "ומרדתי" א': "ומחצתי", "רהב" הוא מצרים כמשיכ תהלים פז, ז, ראה שם ברש"י. (יא) מצרים היה למוקש לישראל ומחצתם כדי לכלות אותם. (יב) ישראל שהוא סלול = מורם ומרומם, ראה רד"ק ישעיה נז, יד. (יג) בכת"י ב. א': "פוצחת". (יד) אולי צ"ל: "בצלצולי, ור"ל בצלצול קול. (טו) בכל הספרים במקום "עלי" א' "עם" ולי "הם" ובכת"י ב. במקום "הם עלי" א': "בם עמי". (טז) צ"ל: "מהללים" וכ"ה בכת"י ב.

כהושעת יוחליי כל יח תוריס
ותשב כא מסתור

עלימו קדושי

בשחין נפוט

סגפת פוט כב

לחליץ עם שפוט

מהללים ביום ששי

כן הושיעה נא

ליום שבת

איומה^א בוערה ב שפוך למולך עתרת ג
אלהותך מיחדת ולישועתך ד שוברת ה
בוטחת במובך וגדלך מספרת
במערכי תחנה פניך שוחרת ו
גלוף דתותיך איננה נעדרת
גם כי נותרה אזוקה ז מסוגרת ח
דרוש פיקודיך חופשת וחוקרת

(יז) = מקוי, ראה תהלים עא, יד. (יח) בכת"י ב. במקום "כל" א': "קול". (יט) זמן הגאולה, ראה שיר השירים רבה פרשה ב, יג. (כ) הפייסן מכנה כן את מצרים, ע"פ הפסוק בראשית י, יג, יד: "ומצרים ילד... ואת כפתרימי, ראה בסי' הואיל משה באר. (כא) בכת"י ב. וכן בכל הספרים א': "ותשת". (כב) מצרים.
(א) פיוט זה נכנס בשינויים חשובים למחזור מנהג קרפינטראץ (אמסטרדם, חקיס) להושענות לחון ובסוף תמצא מרומז שם המחבר, יוסף בר יצחק, והוא אבי הרד"ק ז"ל.
(ב) בכת"י ב. במקום "בוערה" א': "נועה" וכן א' במחזור הג"ל. (ג) = מתפללת, מלשון ויעתר יצחק, בראשית. (ד) שם א': "ולישעך". (ה) מלשון "שברתי לישועתך ה'", תהלים קיט, קסו. (ו) = מבקשת, כדכ' משלי ז, טז: "לשחר פניך". (ז) הרד"ק בירמיה מ, א פ': "והוא אסור באזקים — טבעות כבלים שיאסרו בהם הידים". (ח) בגלות.

ד'תות מנוחה זו לעומת זו סוגרת ט
 ה'ונה ארבע יציאות כחקה מבוארת
 ה'ליכות גבוליה עד אלפים מיושרת י
 ומתענגת במלבושי הוד ומדי תפארת
 ולבא עדיך שוקדת וצופרת
 זכר קדוש היום בברכה פוערת
 זומנת מחול לשבת למשמרת
 חמד ברכות עליה דוברת
 חוק נר שבת כדת מבערת
 ח'עמי יי אבל ודוח יא לנהוג אומרת
 ח'פיוחת כפים במועד מעברת יב
 י'פי מצות עירוב כמשפטיה יג נותרת יד
 י'ושר ברכת זמן טו מערכיה טז נותרת
 כשמירת שבת שתים עשרה שומרת
 כ'ריות משיחת חול חושכת יז ועוצרת
 ל'אסור שלשים ותשע יח חניטיה מזהרת
 ל'והגת יט שבע ושבעה כדת כ סופרת

ט) בכתב יד ב. ובמחזור הגיל: "סודרת". י) שם: "מישרת". יי) נחום
 אבלים נקרא אצל חז"ל לשאול בטעמא, ראה מועד קטן יח, א רש"י סנהדרין
 סנהדרין ק"ג, א ד"ה בי ובש"ת הגאונים (ברלין) סימן ע"ד, וגם בסור יו"ד סימן שצ"ו.
 יא) בכת"י מנוקדת "ורוח" (ורוח), ולפי"ז י"ל שהכוונה לנחמו ולגרום לו רוחה —
 נחת רוח, ובכת"י ב. א"י: "ורוח", וא"י פירוש, וראה פ"י הר"מ שג"רס "ורוח" וכ"ה
 גם במחזור קרפינטראץ. יב) = שאינה עושה, ובמס' ביצה א"י: "אין מספחין"
 ופ"י רש"י שם: "מספחין — ידיו זו לזו", וזה שנקט הפייטן "במועד", צ"ב. יג) בכת"י ב.
 א"י: "כמשפטה". יד) בכת"י ב. ובמחזור הגיל: "נוצרת". טו) צ"ב הלא גם בחול ישנה
 מצות זמון, כ"ה בס' הואיל משה באר ע"ש שתי בשבת יום מנוחה קל הוא שימצא שלשה
 בסעודה, ונ"ל שר"ל ברכת שהחינו. טז) במחזור הגיל: "מערכות", ובס' הגיל הגיה:
 "מערכות" ופ"י בין הערבים ע"ש והוא לענין דחוק מאד. יז) בכת"י ב. הגי':
 "כריות משיחה חול חושבת", ובמחזור קרפינטראץ במקום "חושבת" א"י: "חושפת" ובס'
 הואיל משה באר כ"י שאביו ז"ל הגיה מדעתו שצ"ל "חושכת". יח) אבות מלאכות,
 ראה שבת פ"ז משנה ב. יט) מלשון הפסוק קהלת יב, יב: "והג הרבה" ופ"י באבן

מרום עוררה ימינך הנאדרת כ
 מלש עקב זאת כ פליטה הנשארת
 נחץ כ בטובך להעלות לה מבשרת כ
 נגון מנצחים כ אזי תהי משוררת
 סגיא כח כ תכן שחקים בורת כ
 סודות תעודתך אלפת כ אום מקומרת כ
 עשות סוכה בשלוש דופנות מהדרת ל
 עוף לא פלאיך היות ל נצח זוכרת ל
 פועלת וסוככת ל מהדרת
 פוצחת תוכה הוד הגיון נשף ואשמורת ל
 צמחי הדסים וכל מיני תמורת לה
 צומרת לו לסכוך ועליה קושרת לו

עזרא — קריאה". (כ) ע' סי' הר"מ, ולפי פירושו נ"ל שצ"ל "בדת". (כא) ע"פ
 שמות טו, ו: "ימינך ה' נאדרי בכח". (כב) נ"ל שר"ל שמירת חוקי שבת שאמר לעיל,
 וכמו שאמרו במס' שבת קי"ה, ב שאם ישמרו שתי שבתות מד נגאלין ולכן ממשיך הפייסן:
 "נחץ בטובך..." (כג) = מהר, ראה רד"ק שמואל א, כא, ט. (כד) ע"פ ישעיה
 מ, ט: "על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון". (כה) ז"ל אבן עזרא תהלים ד, א:
 "המנצח הוא הפסיד שהוא שר על המנגנים" עכ"ל. (כו) הקב"ה, ע"פ איוב לו, כב.
 (כז) כדכ' ישעיה מ, יב: "ושמים בורת תכן". (כח) = לומדת מלשון: "מלפנו מבהמות
 ארץ" איוב לה, יא. (כט) זה שכי שיר השירים ג, ו "מי זאת עולה מן המדבר..."
 מקטרת מר...". נדרש על עם ישראל עיי"ש ברשי. (ל) גי' זו אפשר לפרש, שהרי
 הסוכה כשירה היא אם הדופן השלישית היא רק טפח כדאי סוכה ו, ב, אבל היא
 עושה שלש דפנות שלימות להדור מצוה אבל יותר נראה מכמה טעמים גי' כת"י ב. "מסודרת",
 ובמחזור קרפינטראץ "מסודרת", וכ' בס' הואיל משה באר שהנקוד הוא: "מסודרת".
 (לא) בכת"י ב. ובמחזור הנ"ל: "עוד". (לב) שהרי הסוכה נעשית לזכור פלאי
 יציאת מצרים כמשיכ ויקרא כג, מג. (לג) במחזור וס' הנ"ל נוסף כאן: "סוכה",
 וכן ג' יותר. (לד) בס' הנ"ל מביא את הפסוקים: "קדמתי בנשף ואשועה" (תהלים
 קיט, קמז); "קדמו עיני אשמורות" (שם קמח), ולא פ"י כחנת הפייסן ולענין הפייסן
 ר"ל שלומדת תורה בסוכה ביום ובלילה, וכמו שאמרו בסוכה כח, ב: "מקרא ומתנא
 במטלתא", וקורא למוד התורה הגיון ממ"ש יהושע א, ח: "והגית בו יומם ולילה".
 (לה) בס' הנ"ל ציין לפסוק מלכים א, ו, כט: "ותמורת", ור"ל דקלים. (לו) גי' שצ"ל
 כמשיכ בס' ומחזור הנ"ל: "צומדת", מלשון "ויצמד ישראל" (במדבר כה, ג). (לז) את
 ענפי ההדסים והדקלים כדי שלא ישאם הרוח, ומותר לקשרן כמו שכי בשו"ע או"ח תרכס ס"ח.

קרמין לה ומצעות פורשת בה וסודרת
 קומתה מגבהת עד טפחים עשרת לט
 רוקמת צלתה היות חמתה מאוסרת מ
 רצופה מא לארבע עשרה מב ולארוחה מיותרת מג
 שדי החוקר כל תעלומי מסתרת
 שעה מפעליה כמבשמי קטורת
 תפן תחנתה ברוח נשברת
 תקבץ מכל אפסים שארית הנותרת
 ישעך תלבישנה מד ותשית לראשה עטרת מה
 ושית תשיתנה כמאז לגפן אדרת מו
 שום תשים שעריה אקדח מו וסוחרת מח
 פינותיה תיסד מט בחשוק וסותרת נ
 בוגדיה תשכל באף ומגערת

(ח) לשון הגמ' סוכה י, א: "עיסרה [את הסוכה] בקרמין ובסדינין..." ופי' רש"י:
 "קרמין — בגדי צבעונין". (לט) שהרי סוכה שאינה גבוהה עשרה טפחים פסולה
 היא כדאי במשנה ראשונה דמס' סוכה. (מ) אסורה שתהיה חמתה מרובה מצלתה,
 במשנה שם. (מא) איגני יודע לבאר, ובמחזור קרפיגטראץ הגי': "רצופות", ובס'
 הואיל משה באר הגי': "רצופה" ופי' הוא ז"ל מלשון "רצוף אהבה" (שיר השירים ג, י)
 או מענין "ימים רצופים", אבל גם לפיז איגני יודע לבאר. (מב) סעודות שחייב אדם
 לאכול בסוכה לפי דעת ר"א במשנה ו פ"ב דסוכה. (מג) עמ"ש המאירי בס' המשנה
 הנ"ל. (מד) ע"פ ישעיה סא, י: "הלבישני בגדי ישע". (מה) ע"פ תהלים כא, ד:
 "תשית לראשו עטרת פז". (מו) ע"פ יחזקאל יז, ח. (מז) ע"פ ישעיה נד, ב:
 "ושערך לאבני אקדח". (מח) אבן יקר, אסתר א, ו, ובבבא בתרא עה, א אמרו:
 "עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות... ומעמידן בשערי ירושלים". (מט) ע"פ
 ישעיה כה, טז. (נ) ג' שט"ס היא וצ"ל כמשיב בכת"י ב. ובמחזור קרפיגטראץ
 ובס' הואיל משה באר: "וכותרת", ופי' שם "בחשוק" מלשון "וחשוקיהם כסף", שמות כו, יא.

ראו יראו קנאת אום גברת נא
 יחזו ויבושו נא כל פורשי מכמורת נב
 צמות יצמתו נב בחרב התודרת נב
 חופזים ונדחים במרתף ומהמרת נה
 קדושתך אז תשורר שזופה שחרחורת נב
 אמונים אז יאשרוך בעבותים צמרת

כהושעת נב יהודה ואפרים מיד מלך מצרים
 ומבלתי שירים

קול נוגש נשבת

צנוק ואזיקים נח עלובים ונוזקים נט
 בדתך מחזיקים

יודעי ברית שבת

כן הושיעה נא

נא) ע"פ ישעיה כו, יא: "יחזו ויבושו קנאת ע"ם, ומי הרד"ק: "יראו בעת הישועה כשתקנא לעמך ותושיעם יראו הם ויבושו" עכ"ל. (גב) ע"ם ישעיה יט, ח בנבואת העונש על מצרים, וכוונת הפייטן לאויבי ישראל בכלל. (ג) = כרות יכרתו, על פי תהלים קא, ח: "אצמית כל רשעי ארץ" כפירוש רש"י ז"ל שם. (נד) נראה שצ"ל כמו שכתוב בכתב יד ב. ובמחזור ובס' הנ"ל: "החודרת", ופירש בספר הנ"ל שהוא על פי יחזקאל כא, יט: "חרב חלל הגדול החודרת להם", ועיין שם בפירוש רד"ק. (נה) = שוחות ובורות, על פי תהלים קמ, יא. (נו) עם ישראל, על פי שיר השירים א, ו. (נז) גם פיוט זה נדפס רק במחזור קארפינטראץ. (נח) זה לשון הרד"ק בפירושו לירמיה מ, א: "באזיקים — טבעות כבלים שיאסרו בהם הידים עד כאן לשונו. (נט) במחזור ובספר הנזכר למעלה, הגירסא היא: "ונוזקים".

כהושעת חררי־ס שגב מכף מלך נגב

ויעגבו סא עגב

הבן את הבת

קובעי מלחמה סג ורכת משטמה

יטור נפיש וקדמה סג

גומרי הלכות שבת

כן הושיעה נא

כהושעת המוני אברם מכף מלך ארם

ותמלא ותרם

האיפה והבת

קו קו ומבוסה סד גוי אשר כך חמה

ישור במשא סה

דוברי שיר שבת

כן הושיעה נא

ס) בכתיב ב. : "חררי", במחזור הגיל : "חרדי" ובס' הגיל : "חרדי", ופי' שם תאר לכל עם ישראל ור"ל חורדי [= יראין "שגב" תואר להקביה ע"ש ונשגב ה' לבדו, ישעיה ב, יא. סא) "ויעגבו" — אתי' השלמתי ע"פ כתיב ב. וברור הוא שבטעות דלג הכותב מלים אלו. סב) ג"ל שהכונה מאויבי ישראל שהם קובעי מלחמה במשטמה רבה כעמי ישמעאל את גומרי... הושיעה נא, ואולי צ"ל קבועי מלשון "וקבע את קובעיהם" משלי, עם ישראל שהם קבועים תמיד ע"י מלחמות. סג) בני ישמעאל, בראשית כד, טו. סד) עם ישראל, ע"פ ישעיה יח, ב. סה) ע"פ דברי הימים א, טו, כב.

כהושעת סו חבל דולק סז
מכף מדין ועמלק סח
ותדליק סט דלק

אבל מחולה עד טבת
לשמך קוינו ע
זכרך אוינו ע
דעת אוינו עא

קרא מקרא חדש ושבת עב

כן הושיעה נא

כהושעת טו טרודי מצור
מכף מלך חצור
אכן לא למעצור

במלחמת לבת עג

נדרדים בכל פאות
לא לפים ומאות
להם לבד עד יאות

קרא עונג שבת

כן הושיעה נא

אני והו הושיעה נא

סו) בכת"י ב. הבית הזה בא אחרי הבית שאחרי, וכ"ה גם בפי' הר"מ וגם במחזור ובס' הנ"ל, וכן הוא נכון, שהרי רק כן מרומז הוא שם הפייסן בסדר: "יצחק הקטן חזק". סז) חבל — סיעה וגדוד כמש"כ שמואל א, י, ו "חבל נביאים" עיי"ש רש"י ורד"ק; דולק — רודף כמו: "כי דלקת אחרי" בראשית לא, לו. סח) והכונה על גדוד של גדעון שרדף אחרי מדין ועמלק כמש"כ שופטים ו, לג; ז, כג, כה, בגדוד של ג מאות איש כמש"כ שם ז. סט) מוסב על הקב"ה שהוא דלק אחרי האויב. ע) ע"פ ישעיה כו, ה: "ה' קוינוך לשמך ולזכרך תאות נפש". עא) ג' יותר גי' כת"י ב. "חוינו", ובמחזור וס' הנ"ל: "לך חוינו", וגי' שהוא ע"פ תהלים יט, ג: "יחיה דעת". עב) אולי ר"ל לעם שקורא חדש ושבת. עג) בס' הואיל משה באר פי' וז"ל: "מלחמה גדולה המבערת את הכל כאש", מלשון "מלכת אש", שמות ג, ב. עד) שהרי גוי אסור לו לשבות שבת כדאי סנהדרין נח, ב.

ליום ערבה

אנא המקדים עולמו ימים א שבעה היוצר בראשית כימים שבעה
הנוטה שמים שבעה ב והרקיע ארצות שבעה
הושיענו ג בחגיגת ימים שבעה

אנא המנחילנו שבת לימים שבעה ושנת השמיטה לשנים שבעה
ושנת היובל בסוף שבועים שבעה
הושיענו ג בחגיגת ימים שבעה

אנא זכור זמן חרותנו ימים שבעה ובכורים ד לימים שבעה
ולולב וערבה בחג סוכה ונסוך המים שבעה
הושיענו ג בחגיגת ימים שבעה

אנא הושיעה נא

(א) ג' שט"ס היא וצ"ל כמו שהיא בסי' הר"מ וכל הספרים הגדולים: "וברים".
(ב) בחגיגה יב, ב אמרו שבעה רקיעים הם. (ג) בכת"י ב. גוסף כאן: "בהקפת ימים
שבעה ובחגיגת...". ובסי' תפלת ישרים (אמסטרדם, תק) כ' שזו היא גוסחת הרמ"ז.
(ד) ג"ז ג' שט"ס היא וצ"ל כמשיכ בכל הספרים הגדולים: "וחג הבכורים שבועים שבעה"
או שצ"ל כמו שהוא בהושענות לקהל במחזור קרפינטראץ: "ובכורים לימים שבעים שבעה".

מִיָּה כְמוֹךָ ו

אשריך ישראל מי כמוך

עם נושע ביי מגן עזרך ו

הוא תהלתך והוא אלהיך ח

המוליך אותנו במדבר בערבה ט

דברי הימים הלא הם כתובים י

למען נתעלסה באהבים יא

מהימים הראשונים טובים יב

והיה השרון בערבה יג

הכל חייבין בראייה

בחגיגה ושמחה יד ראויה

שלוש פעמים בשנה טו

והיה טז עם אנשיו מעון בערבה יז

והיו רואין פני העזרה יח

ביום טוב ראשון כתורה יט

ומביאין קרבן האמורה כ

במדבר בערבה כא

(ה) פיוט זה לא נדפס מעולם, ונראה שהמסדרים קצרוהו, שהרי חסר בית של אות ב ושל אות ג וגם מן אות ז והלאה. (ו) לפני „מי כמוך“ כתוב בכת"י ב. וז"ל: „ויגמור התפלה כמו [כל] השבוע ואחר העמידה [= תפלת שמנה עשרה] יאמר, ואחרי „מי כמוך“ נוסף שם: „ואין כמוך מי דומה לך ואין דומה לך“. (ז) „אשריך — עזרך, דברים לג, כט. (ח) שם, כא. (ט) דברים א, א. (י) ע"פ מלכים א, יד, כט: „הלא המה כתובים על ספר דברי הימים“. (יא) ע"פ משלי ז, יח. (יב) ע"פ קהלת ז, י. (יג) ישעיה לג, ט. (יד) כדאי חגיגה ו, ב: „שלוש מצות נצטוו ישראל בעלותם לרגל ראייה וחגיגה ושמחה“, וראה משנה ראשונה שם. (טו) שמות כו, יז: „שלוש פעמים בשנה יראה“ וחגיגה ושמחה נוהג בכל רגל ורגל. ראה משניות פ"א דחגיגה. (טז) בכת"י ב. ל"י „והיה“, ובמקום „אנשיו“ א"י: „אנשי“. (יז) ע"פ שמואל א, כג, כד. (יח) מצות ראייה היא להתראות בעזרה, כמש"כ רש"י ריש מס' חגיגה. (יט) כי עיקר מצות ראייה היא ביום ראשון של החג כדאי חגיגה ט, א. (כ) דברים טז, טז, יז, ודברים הוא הספר הנאמר במדבר בערבה. (כא) דברים א, א.

לזבח כל איש כמתנת ידו כ

כפי עשרו ומעמדו כ

כברכת יי וכבודו

עם כל שכניו אשר בערבה כ

חגיגה כה הוא שיקריב שלמים כה

מן הבקר ומן כו הצאן כו לקרבן תמים כה

ואכל שם לאותם הימים

אל כתף העיר אל הערבה כ

לזב ויפה לאכול ולשמוח

עם הלוי והעני ל בכל כח

ולהוסיף לא בקרבנות לזבח

לפני יי בערבה כ

ימי הסוכות היתה שם שמחה יתירה ל

מאנשי שם נצורה ל

וזקפין על המזבח לה בשורה

מורביות של ערבה לה

כב) דברים טז, יז. כג) גם מעמד בני ביתו כדאי חגיגה ה, ב, על הפסוק איש כמתנת וכיו. כד) ע"פ דברים א, ז. כה) קרבן חגיגה שחייב כל אחד להביא היה שלמים, ראה משנה א במס' חגיגה. כו) בכת"י ב. במקום "ומן" אי "או מן". כז) אבל לא עופות ומנחות כדאי חגיגה ז, ב. כח) ע"פ ויקרא א, ב, ג. כט) ע"פ יהושע יח, יח והכוונה ששלמים נאכלים רק בעיר ירושלים ולא חוצה לה. ל) ע"פ דברים טז, יד. לא) ראה חגיגה ה, ב. לב) לא מצאתי פסוק בצורה כזו. לג) שמחת בית השואבה נקראת בגמרא סוכה גא, א "שמחה יתירה", וגראה שהפייטן לקח לו לשון הרמב"ם הלי לולב סיח הייב. לד) ג' יותר נוסחת כת"י ב. "וצורה", וכדאי סוכה גא, א: "חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין...", וראה שם הי"ד. לה) סוכה

כל שבעת ימי החג מנסכין את המים לו

בעת נסוך היין לו בשנים

ספלים של כסף מנוקבים לו באפים לח

ממזרח וממערבה לס

לימי חולו של מועד מתחילים מ

מנגנין בכנור ומכין בחלילים

בנבלים ובצלצלים מ

למועד לפני הערבה מא

מרקדין ומפוזין ומכרכרין מ

ראשי ישיבות ומנהדרין מ

דברי שירות ותשבחות מ אוטרין

לרוכב בערבות מ

נגילה ונשמחה זה היום עשה מד יי

מה לי בעזורי ואני אראה בשונאי מ

ככל אשר ראו עיני

דרך הערבה מ

מה, א. לו שם מב, ב. לו שם מח, א. ב. לח) זה מה שאמרו שם :
 "ומנוקבים כמין שני חוטמין". (לט) של המזבח היו שני ספלים אלו כדאי שם.
 מ) שם נא, א. ב, וגם כאן לקח לו הפייטן לשון הרמב"ם ה"ל לולב פ"ח ה"יב וה"יג
 מא) יהושע ח, יד, וכחנת הפייטן היא לומר שמועד שמחה זו היתה "לפני הערבה" ר"ל
 לפני ערב וכמו שאמרו בסוכה גג, א שאחרי תמיד של בין הערבים התחילו בשמחה זו.
 מב) לשון הרמב"ם שם ה"יג. מג) תהלים סח, ה. מד) ע"פ תהלים קיח, כד.
 מה) בכת"י ב. נוסף כאן : "יי", מו) תהלים קיח, ז. מז) ירמיה לט, ד.

היום יחרוש החורש מח
 כלה גרש יגרש מט
 ויעל כיונק לפניו וכשורש
 מארץ ציה נוערבה נא

יפלו נב על ארחות אידם נג
 חשבו על היהודים לאברם נד
 ובבזה לא שלח את ידם נה
 משחרי למרף ערבה נו

פחדו פחדו נז ונרעדו
 כי משיבי מלחמה שיערה נח באש יקדו נט
 הנשבעים ס נוקשו ונלכדו סא
 וילכו לחמת בערבה סב

תפשו חיים סג הנמצאים
 וידעו ויראו את המחבואים
 ויתלום על חמשה עצים ויהיו תלויים סד
 באשדוד ובערבה

מח) ישעיה כח, כד. מט) שמות יא, א. נ) ישעיה נג, ב. נא) מארץ ציה וערבה, פסוק ירמיה נא, מג. וכונת הבית הזה ג' שביום אחד כלה גרשו את האויב אשר הושפל כיונק מארץ ציה. נב) בכת"י ב. במקום "יפלו עלי" א': "יסולו כלי". נג) איוב ל, יב. נד) אסתר ט, כד. נה) ע"פ שם ג, יג. נו) איוב כד, ה. נז) תהלים יד, ה. נח) ישעיה כח, ו. נט) ע"פ שם י, טו. ס) בכת"י ב. במקום "הנשבעים" א': "הגשורים". סא) ישעיה ח, טו. סב) ע"פ עמוס ו, יד. סג) מלכים ב, י, יד. סד) יהושע י, כו.

כֵּן יֵאָבְדוּ כָל אוֹיְבֶיךָ סה
 נִתְּעֶצוּ עַל צַפּוֹנִיךָ סו
 וַיְהִי שֵׁם יְיָ נִקְרָא עֲלֶיךָ סז
 כִּי נִבְקְעוּ בַּמַּדְבָּר מִיָּם וּנְחָלִים בַּעֲרֵבְתָּ סח

לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם סט
 לַמִּקְטָנִם וְעַד גְּדוֹלָם ע
 יוֹם זֶה תַּחַד כְּבוֹדוֹ בִּקְהָלָם צא
 אֲשֶׁר שָׁמְתִי עֲרֵבָה צב

קָהָל צג קִדְשׁ בָּנִים וְאִבּוֹת
 סוֹלוּ לָרוֹכֵב בַּעֲרֵבוֹת צד
 בַּפְּרִי עֵץ הָדָר וְעֵנָף עֵץ עֲבוֹת צה
 וְהָדָם אֲשִׁים בַּעֲרֵבָה צו

וַיִּנְיָאוּן צג לֵב צו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל צח
 כֹּאֲהֲלֵי אָדָם וַיִּשְׁמַעְאֵל ע
 כּוֹ אִם שְׁאֵלָה אֲשֶׁר אָנֹכִי שׁוֹאֵל ס
 אַחֲרֵית גּוֹיִם מַדְבַּר צִיָּה וְעֲרֵבָה סא

סה) שופטים ה, לא. סו) ע"פ תהלים פג, ו. סז) דברים כח, י. סח) ישעיה לה, ו.
 סט) דברים כט, כח. ע) ע"פ יונה ג, ה. עא) ע"פ בראשית מט, ו. עב) איוב לט, ו.
 עג) בשתי מלים אלה רמז הפייטן: "קהל אויניוך", "ויניאוך" אותיות "אויניוך" שם העיר אשר
 קרה שם כל המסופר בסיוט זה. צד) תהלים סח, ה. צה) ע"פ ויקרא כג, מ. צו) ע"פ
 ישעיה מא, יט. צז) בכת"י ב. במקום "לבי" אי: "את לבי". צח) ע"פ במדבר
 לב, ו. צט) ע"פ תהלים פג, ו. ס) ע"פ מלכים א, ב סז. סא) ירמיה ג, יב.

תהלה לאל חיינו
 י"י מַב שׁוֹפְטֵינוּ י"י מַחֲזִיקֵנוּ
 י"י מַלְכֵנוּ הוּא יוֹשִׁיעֵנוּ מַב
 מִמְזֶרֶח שֶׁמֶשׁ וּמִמְעֶרְבָהּ מַב

עַל הַנְּסִים וְהַנִּפְלְאִים
 עֲשֵׂה לָנוּ לְעֵינֵי כָל הַגּוֹיִם
 שְׁנַת ה' אֵלֶיךָ לְךָ שְׁלָמָה וּמֵאֲתִים מִד
 וְאַרְבַּע בְּיוֹם עֶרְבָה

יְגַל יַעֲקֹב מִה וּבֹא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל מִד
 בַּעַת הַהִיא יַעֲמֹד מִיְכָאֵל מִד
 אִזּוּ יִשִּׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִד
 יִשׁוּשׁוּם מִדְּבַר מִסּוּ וְתִגַּל עֶרְבָה ז

(סב) ישעיה לג, כב. (סג) שם מה, ו. (סד) שיר השירים ה, יב. (סה) תהלים
 יד, ז. (סו) ישעיה נט, כ. (סז) דניאל יב, א. (סח) שמות טו, א. (סט) בכת"י
 ב. גוסף: "וציה", וכ"ה בפסוק. (צ) ישעיה לה, א.

כל זה נלקט מפי החכם המובהק

ר' מאיר מעילי מנרבונה

המלות שצריכות פירוש בהושענות

למען כסא כבוד — הדבר המקיים שמים וארץ, זהו התורה שנאמ' א
אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת, ועם זה שמים וארץ
קיימין ב, ונקראו כסא כבודו, שנאמר ג השמים כסאי והארץ הדום רגלי.

דלוייה משבעים — פירש מרומה משבעים אומות, מלשון דלו עיני
למרום ה, ומדברי רבותינו דלי כרעך.

טוטפות ייחוד — פירש מלשון הטף תטיפון, מענין דבור ו.

באגרת הכתובה — כאמרם ח שלשה ספרים נפתחים, כלומר שתהיה
חתימתה לפני השם לחיים.

סובה ט — פי' קבלה ושמחה.

חטובה י — תרגום יי' האמירך יא, חטבך.

ועד רחמים — פירש שיועד רחמיו.

סובבת שבעה סביבות תיבה — פי' שבעה ימי החג שמסבבין ספר
תורה, ונקראת תיבה יב על שם תיקה יג, כאמרם יד העובר לפני התיבה.

פצות תהלתך — פי' פותחת טו תהלתך.

בפלם — במישור מלשון פלס מעגל רגליך טז.

(א) ירמיה לג, כה. (ב) כדאי עבודה זרה ג, א. (ג) ישעיה סו, א.
(ד) שם לה, יד. (ה) קידושין פא, א. (ו) הכונה למיכה ב, ו ושם כ': "תטיפו
יטיפון". (ז) ולפי הכונה שמדברת ואומרת ייחוד — שמע ישראל וכיו. (ח) ראש
השנה טז, ב. (ט) כיה בכת"י וא"י לתקן ולפרש. (י) ג' שלפני רבינו היתה
הנוסחא: "מלאיך תשורר עדה חטובה". (יא) דברים כו, יח. (יב) ע' רמב"ם הל'
תענית ס"ד ה"א, ועמ"ש בהערה ז למאירי תענית טז, א. (יג) גם בנרבונה העמידו
ס"ת בתקן כמו שנהגים עכשיו אתב"י הספרדים. (יד) ברכות לד, א ופי' רבינו
חדש הוא מאד וציב רב ואכמ"ל. (טו) מפרש "פצות" מלשון "פצתה את פיה",
בראשית ד, יא. (טז) משלי ד, כו.

חופות שבע — על דרך הגדה יז שאומר שבעה חופות עתיד הקב"ה לעשות לצדיקים לעתיד לבא.

והוא באחד — שהוא עקר האחדות, שהפריש יי' בין אחד ובאחד למבנים.

בנסיון הלכו — פי' שגם יצחק בכלל הנסיון שהיה מרגיש בענין והלך בלב שלם יט.

הוסיף חלק — פי' יעקב שהוסיף שכם אחד ליוסף כ.

אסף בניו — שנאמ' כה האספו ואגידה לכם, וקבלו הם מלכות שמים שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד, כדאיתא במקום שנהגו כב.

אני והו' — הוא שמו של הב"ה כג, והוא כמו שאמר אלהים הושיעה נא.

בלחשון — פירוש דבור כד.

ירוי היאור — פירש שהושלכו ביאור, דכתוב כה היאורה תשליכוהו.

כהושעת סגל — פירש ישראל שהם עם סגולה כו.

נמשל לתחורו — זה אברהם, מה תמר אין לה אלא לב אחד כך אברהם לא היה לו אלא לב אחד לשם, ויצחק נמשל כאתרוג כמו שהוא אומר פרי עץ הדר כה, וטעם עצו ופריו שוה כט, כך יצחק שהיו פעולתו החומריות נמשכות אחר השכליות, וכולו היה שוה כלבו כן פיו לעשות רצון השם ית' בלבב שלם כלבב אביו בנסיונו שהיה יודע בענין ל אעפ"כ וילכו שניהם יחדיו לא, ויותר היה גדול נסיונו משל אביו שהיה בן שבעה ושלשים שנה לב בימי הבחרות והיה יכול לעמוד על נפשו כנגד אביו שהיה בימי הזקנה, ואעפ"כ הניח עצמו שיעקדהו, ולכך נמשל כאתרוג שהוא פרי הדור ונאה ויש לו טעם וריח, חסיד נמשל לערבה זה יעקב, פי' שהערבה עץ שתול על פלגי

(יז) בבא בתרא עה, א. (יח) צ"ל: "שהפרש". (יט) כמש"כ רש"י בראשית כב, ח וע' בראשית רבה פרשה נו אות ד. (כ) בראשית מה, כב. (כא) שם מט, א. (כב) פסחים נו, א. (כג) כמש"כ הרמב"ם בפירוש המשנה סוכה מה, א וגם רש"י שם. (כד) כפי רד"ק ישעיה ג, ג. (כה) שמות א, כב. (כו) כדכ' שם יט, ה. (כז) הפיוטים אשר בו באו מלים אלו אשר רבינו מפרשם, לא מצאתים במחזור אוניון ואף לא במחזור נדפס, ולכן אין בידי לקבוע בדיוק איזו מלים הן הבאה מן הפיוט ואיזו שייכות לפירוש. (כח) ויקרא כג, מ. (כט) כן אמרו ע"פ הג"ל בסוכה לה, א. (ל) כמש"כ רש"י ע"פ וילכו וכיו' בראשית כב, ח, והוא ע"פ בראשית רבה פי' נו אות ד. (לא) ומסיים שם במדרש: "זה לשחוט וזה לישחט".

מים כך יעקב תם יושב אוהלים ועוסק בתורה לג שנמשלת למים שנ' לו הוי כל צמא לכו למים.

שבועה רועים כו — פי' שהם אברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם משה לוי).

תס' לה זולת ליום ראשון מסוכות אמת אבאר מצות סוכה, צפה הצפית — בבירור צפה הצפית סדר מנרתא, שכן בערביאלו קורין למנורה צפיתא, והגאון לה זיל תרגם גירות המערכה לס פי' צפוף, ולשון עריכא הוא בלשון קדר, ולשון משנה מ עומדין צפופין, ואע"פ שיש מפרשים אותו לשון ויצף הברזל מא, ואינו נכון לפי הדקדוק.

ליום שני

חף א — פי' נקי מלשון חף אנכי ב בלי פשע, וזה פינחס, ויש מפרשים ג חף מלשון כיסוי, כדמתרגמינ' ויכסו, וחפא, ורצונו לומר כשכסה לבו ומחשבתו במעשה זמרי שהיו סבורים שגם הוא לעשות כמותו נכנסה, והזכיר יהושע קודם פינחס, מפני שפינחס האריך ימים אחרי יהושע, וכ"ש אם נאמר שפינחס זה אליהו, שכך אומר בכאן ברית עולם, ידועה שנוכל לפרש שהוא עדין חי, או איפשר ברית הכהונה, או אם תדקדק תוכל להפך שיהא פינחס ראשון ואחריו יהושע.

(לב) ראה שמות רבה פי' א סוף אות א. (לג) בבראשית רבה פי' סג אות י אמרו: "יושב אהלים, שני אהלים בית מדרשו של שם ובית מדרשו של עברי". (לא) ישעיה נה, א. (לד) משער אני שבמיוס זה מדבר על שבט לוי לכן מנה רבינו את אלה וע' לקמן בס"י ליום הושענה רבה. (לה) ג' שר"ל: "תספת", שהוסיף על פי' ההושענות פי' אחד על זולת. (לו) פי' סג אות יד. (לז) במדרש שלפנינו לי' "שכן בערביא" אלא: "אית אתרא דקרינ..." (לח) אינני יודע למי מן הגאונים נתחנך רבינו. (לט) שמות לט, לו. (מ) אבות פי' מיה. (מא) מלכים ב, ה, ו. (א) עמי' לעיל בהערה כו ליום ראשון. (ב) איוב לג, ט: "זך אני בלי פשע חף אנכי ולא עון לי", ופי' רש"י "חף — סהור". (ג) אבן עזרא שם בשם יש אומרים, אבל לא כי הראי מלשון תרגום. (ד) שמות מ, לד. (ה) כדאי סנהדרין פב, ב. (ו) שהרי היה בימי יפתח כמו שאמרו בבראשית רבה פי' ס אות ז וע' רד"ק דברי הימים א, ט, כ. (ז) ראה רש"י בבא מציעא קיד, ב. (ח) שנתן לפנחס כוכי במדבר כה, יג.

חמש עשרה גרועות ה' — פ' מעלות שהם מגרעות ט, וכנגד אותן המעלות הוסיפו לו עוד חמשה עשר שנים י.

סגופים ה' — פירש מעונים כדמתרגמינ' לענות נפש יא, לסגפא נפש, והם חגניה מישאל ועזריה.

צניפי צניפות מכהניס ה' — פ' אלו חשמונאי ובניו.

קדושים עשרה ה' — פ' עשרה הרוגי מלכות.

רבי תורות ה' — לומדי התורה.

מבייש אומרים שנים — פ' מאמינים שתי רשויות.

בחצי השט — פ' ביה, כדכתו' יב כי ביה יי צור עולמים, ואמרו בהגדה יג שברא העולם הזה בה' שנאמר יד בהבראם, בה"א בראם, והעולם הבא ביר"ד.

באמירות שנים — שנ' טו ויאמר יצחק אל אביו ויאמר אבי.

חננתו שנים ולאומים שנים — דכתי' טז שני גוים בבטנך ושני לאומים.

ויברך גבוריו פעמים שנים — אחד שלא בידיעה ויתן לך יח, ואחד בידיעה גם ברוך יהיה יט, או בשלחו לפדן ארם כ

רועים שנים — משה ואהרן.

עדים שנים — שמים וארץ, שנ' כא האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פ', וכת' כב העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ.

נותן ממשלת למלכים — אלו שמש וירח.

גבור וחכם משוחים שנים — גבור זה דוד, חכם זה שלמה.

יגיעי נשט — פ' בשמה.

סוחחי פלול — מדברי תפלה כג.

ושם כ' ברית כהנת עולם. (ח' ע' לעיל הע' כו. ט) ראה רש"י מלכים א, ו, ו. (י' א"י מקור ד"ו. יא) במדבר ל, יד. (יב) ישעיה כו, ד. (יג) מנחות כט, ב. (יד) בראשית ב, ד. (טו) בראשית כב, ז ואמרו ע"ז בבר' נו, ד וז"ל: "למה אבי אבי ב פעמים כדי שיתמלא עליו רחמים". (טז) שם כה, כג. (יז) כמש"כ לעיל בפיוט זה כ"ה בכל הספרים הנדפסים, אבל מסי' רבינו תראה שכן היתה הנוסחא לפניו "גבור", ואין כאן ט"ס. (יח) שם כו, כח. (יט) שם כו, לג. (כ) שם כח, ג, ד. (כא) דברים לב, א. (כב) שם ל, יט. (כג) כדכ' תהלים קו, ל: "ויעמד פינחס ויפלי".

לסלסלך — פי' לרוממך כה.

פצית — כמו פתוח, כמו פציתי פי כה.

מצרים כו אפודתך — פי' תקותך כו, מלשון וחשב אפודתו כה.

ליום שלישי

טאמא שבעה ושלשים ואחד א — פי' מלשון וטאטאטיה ב, והוא יהושע שהרג בשבעה ג ל"א מלכים ד.

יולד לשבעה א — זה שמואל שנולד לשבעה חדשים ה.

באותיות שלשה ו — פי' באל שדי.

בספר וספר וספור ו — הם תיבות מפורשות בראש ספר יצירה.

ברא במעשה בראשית בכל יום שלשה — מפורש בבראשית רבה ז יום ראשון ברא שמים וארץ ואור, בשני ברא רקיע וגיהנם ומלאכים, בשלישי אילנות דשאים גן עדן, ברביעי חמה ולבנה ומזלות, בחמישי עופות ודגים ולויתן ה.

בששי ט שלשה ושלשה — פי' שלשה בעבור היום עצמו ושלשה שהיה לו לבראת בשבת, ר' פינחס אומרי בששי ברא שש אדם וחוה ורמשים ובהמה וחיה ומריאים, פי' יא מריאים שדים, אמר ר' ירמיה יב אשר ברא אלהים ועשה אין כתו' כאן אלא לעשות כל מה שעתיד הבי' לבראת בשביעי יג וברא בששי, וזה שיסד הפייט ובששי ובשביעי שלשה שלשה, כלומר לצורך השביעי שלשה כמו שפירשנו, ויש מפרשים ובשביעי שלשה מנוחה שמירה זכירה.

כד) כמו שפי' הרד"ק ישעיה נו, יד. כה) שופטים יא, לה. כו) איני יודע לפרש ולכן ג"ל שט"ס היא וצ"ל כמשיכ לעיל בפיוט. כז) גם זה ג"ל שט"ס היא וצ"ל "תקונך" או כפי' האחר, ראה לעיל בפיוט זה הערה י. כח) שמות כח, ב.

א) מלים אלו מצאתי בהושענות כמנהג סיסיליא (שלוניקי, תרלז), בהושענות ליום ראשון המתחיל "למען אורח" ושם הנוסחא: "למען טאט שלשים ואחד." ב) ישעיה יד, כג. ג) ברור שחסר: "שנים", וכמו שאמרנו בכתובות כה, א ששבע שנים כבש יהושע את הארץ. כד) יהושע יב, כד. ה) כדאי ר"ה יא, א. ו) מלים אלו לא מצאתי. ז) פרשה יב אות ט. ח) וסיום המאמר שם: "בששי אדם וחוה ורמשים". ט) דלג הסופר: "ובשביעי", כמו שתראה להלן בפירוש. י) בבראשית רבה שם. יא) כן פי' הערוך ערך מריא ב, מובא שם במ"כ ומהרז"ו. יב) במדרש שלפנינו שם אי': "בניא". יג) חסר: "הקדים".

זכור י הוכן לעקדה לימים שלשה — פירש ביום השלישי וישא
אברהם את עיניו טו.

כרת ברית עם מלך ומרעהו שר צבאו שלשה — פי' היה מרעהו
שמו אחוזת טז.

כתרים שלשה — כתר תורה כתר כהונה וכתר מלכות יז.

חזה סולם אחד בעולים שלשה — פירשו בו שכך רצה לומר זכור
אחד משלשה אבות שחזה סולם בעולים, ודחקו לומר זה מפני שלא מצינו
בשום מקום שהיו המלאכים שלשה, אדרבה אמרו בפרק גיד הנשה יח עולים
שנים ויורדים שנים וכ"ו כדאיתא התם, ויש בזה עוד גרסאות ופירושים
שצריך פי' לפירושן, פירוש אחר יש מפרשים עולים אחד יורדים אחד סולם
אחד הרי שלשה, ונראה שראה שלשה מלכיות יט עולים ויורדים ועשו שהוא
רביעי ראה עולה ואינו יורד יט, בריש כ אם תגביה כנשר וכ"ו ב"ר כא.

שוקדי דלת נותן כב — פי' נזה שלהם.

וישלח בניו לצוען מונים שלשה — פירש יעקב שלח בניו לצוען
מצרים פעמים שלשה עם הפעם השלישי כג שהלך הוא עמהו.

רחשי — תפלתי כו.

יפה נוף — אלו ישראל, על שם הארץ שנקראת כה יפה נוף.

ממכלאי נוף — פי' מצרים כו.

אנוף — פי' חרון.

אדר — כמהודר כו.

(יד) במחזורים שלפנינו גוסף: „בן“. (טו) בראשית כב, ד. (טז) כן
פי' גם בדעת זקנים מבעלי התוספות אבל בבראשית רבה פרשה סד, ט איתא: „ר'
יהודה אומר אחוזת מרעהו היה שמו“. (יז) אינני יודע מקור, שכתרים
אלה זכו בהם בזכות יצחק. (יח) חולין צא, ב. (יט) כן אמרו בויקרא
רבה פ' כט אות ב ומסיים שם: „אמר לו הקב"ה... משם אני מורידו הה"ד [עובדיה א]
אם תגביה כנשר...“ (כ) מלה זו אי' לפרש ואולי צ"ל: „דריש" וחסרים אי' איזו
מלים. (כא) בכת"י יש קו על מלה זו ונ' שהוא סימן למחיקה, שהרי אינה בב"ר
אלא בו"ר, ראה הערה יט. (כב) מלים אלו ל"י בכת"י ולא בספרים הנדפסים, ואינני
יודע לפרש כחזת פי' של רבינו. (כג) ראה מ"ש בהערה לפיוט זה. (כד) ע"פ תהלים
מה, ב: „רחש לבי דבר טוב“, עיי'ש באבן עזרא. (כה) תהלים מה, ג, ורבינו מפרש
„יפה נוף“, כפי' מנחם ברשיי שם וקאי על כל הארץ. (כו) כדכ' ירמיה ב, טו.
(כז) כפי' רד"ק זכריה יא, ג.

ליום רביעי

פנות ארבעה — פירש ארבע פנות העולם.

כאור לימים ארבעה — פי' כמו האור א שנברא ביום רביעי.

על קרנות ארבעה — זה יצחק שנעקד על גבי המזבח שיש לו ארבע קרנות.

וחפר בפלשת בארות ארבעה — פי' עשק, שטנה, רחובות, שבעה ב.

משפטים ארבעה — לחם לאכול ובגד ללבוש ג מלבן ומעשו, ויש מפרשים ארבעה הכתובים ביחזקאל ה חרב ורעב וחייה רעה ודבר, ויש מפרשים מדרש בראשית רבה ו שהם ע"ז גילוי עריות שפיכות דמים ולשון הרע, וזה ביאורם בדרך אשר אני הולך ה, אין דרך אלא לשון הרע, שנ"ט וידרכו את לשונם, ואין דרך אלא ע"ז, דכתי' האומרים א דרך באר שבע, ואין דרך אלא גילוי עריות, דכתי' יב כן דרך אשה מנאפת, ואין דרך אלא שפיכות דמים, שנ"ג אל תלך בדרך אתם וגו', ואית דאמרי' דרך לשון הרע טו, ונתן לי לחם לאכול, גילוי עריות כד"א טז את הלחם אשר הוא אוכל, ושבתו בשלום, משפיכות דמים, והיה ייי לי לאלהים, מע"ז.

כלכלת בניו בדברים ארבעה — פי' מן שלו באר ענני כבוד יו.

יקיר — פי' ישראל, שנ"ה הבן יקיר לי אפרים אם וגו'.

מקרקר קיר — האיוב.

שוקק שקותי — פי' כוסף וחומדיט לשקעני.

(א) ר"ל השמש, כדכ' בראשית א, טו. (ב) שם כו, כ, כא, כב, לג, וזו האחרונה היא היא הנזכרת שם כה, כמש"כ הרמב"ן שם, ורבינו לא מנה מ"ש בפסוק יח כי בארות אלו לא חפרן יצחק מחדש, ועיי' רמב"ן על פסוק לב. (ג) כדכ' בראשית כה, כ. (ד) כן מפרש רבינו מ"ש שם: "ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך". (ה) יד, יג והלאה. (ו) פי' ע' אות ד. (ז) כן מפורש במדרש שלפנינו שם. (ח) בראשית כה, כ וצ"ל: "בדרך הזה אשר אנכי הולך". (ט) ירמיה ט, ב. (י) עמוס ח, יד. (יא) צ"ל "ואמרו וכי' חיי". (יב) משלי ל, כ. (יג) שם א, טו. (יד) ר' אבהו במדרש שם, ובמדרש שלפנינו כי ראשונה דברי ר' אבהו ואח"כ הדרשות שכי רבינו לראשונה. (טו) חסר: "כדלעיל" (או מלה אחרת שזו היא מובנה), כי בזה דרש גם ר' אבהו כדלעיל. (טז) בראשית לט, ו. (יז) אינני יודע מקור לפי זה, שדברים אלו באו בתפלתו של יעקב, ע' תענית ט, א. (יח) ירמיה לא, יט. (יט) מלשון

כהושעת שורק — מלשון ולשוריקה בני אתונג כ.

מכה שורק — מלשון שרקו ויניעו ראשם כא.

ליום חמישי

המיחר לכבודו שמות חמשה — כדאיתא בשבועות א חמשה שמות שאין נמחקין אליבא דר' יוסי דאמר ב הצבאות נמחקין, אבל לא יה היה אל אלהים אדני אהיה שדי, ואע"ג דחשיב התם א אל אלהיך, כל לשון אלהות חדא הוא.

הקונה בעולמו קנינים חמשה — אלו הן תורה וישראל שמים וארץ ובית המקדש, דבכולהו אשכחן קנין, כדאיתא פרק ר' מאיר ה.

היוצר בבריותיו גבורים חמשה — אבל חכמים שנוי חמשה ז ומוסיפין על אלו אברהם מפורשת בבראשית רבה בפרשת בראשית, נשר בעופות ארי בחיות שור בבהמות לויתן בדגים ואדם על הכל יש אומרים ח ארז באילנות כדאיתא באין לשוחח ט.

בבתרים מינים חמשה — עגל ועז ואיל ותור וגזל י.

בהר שערין חמשה — שתי שערים חולדה מן הדרום, קיפונס מן המערב, טדי מן הצפון שער המזרח מסכת מדות יא, מפורש בתמיד יב שחמשה שערים היו לבית המקדש שנבנה בהר המוריה.

וואל אישך תשוקתך בראשית ג, טז. (כ) בראשית מט, יא, ור"ל זמורת גפן, וע' הע' על הפיוט. (כא) איכה ב, טו, ור"ל האויב. (א) לה, א. (ב) שם לה, ב. (ג) ועוד שמות מלשון זה. (ד) וגם כל לשון הוי"ה אחד הוא. (ה) שהוא בספרינו פ"ו דמס' אבות. (ו) אינני יודע איפה. (ז) נראה שחסרות אי איזו מלים. (ח) אינני יודע מי. (ט) ברור לי שצ"ל: „באין דורשין“, והוא פרק שני דמסכת חגיגה שם יג, ב א': „מלך שבחיות ארי, מלך שבבהמות שור, מלך שבעופות נשר ואדם מתגאה עליהן“, ואינני יודע לפרש איך באה טעות כזו במקום „דורשין“ לכתוב „לשוחח“, ועיין בהקדמה. (י) בראשית טו, ט. (יא) פרק ראשון משנה ג, ואלו החמשה היו להר הבית. (יב) כו, א שלמי חנא אחד היו גם

י"ש מהורו ברכות חמשה — שהם שהאב זכאי בבנו בחמשה דברים בכח בחכמה בעושר בנוי בשנים יג, יש אומר יד מספר הקץ.

השלים נפש נקובת שמות חמשה — שהיה לו כל שלימות הצריך לנפש שיש לו חמשה שמות, נפש נשמה יחידה רוח כבוד טו חיה.

נסים חמשה — צרת לבן, צרת עשו, צרת שכם וסביבותיה שו' טז ויהי חתת אלהים על הערים, צרת אליפו בנו בדרך כדאיתא בדרשו, ואחר כך מעשו בשובו מפדן ארם יח, צרת מלאך יט.

י"ש' כ ויצב מבניו אחים חמשה — ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים כא, ויוסף במצות אביו וברשותו הציבם.

ושל לנזיר המחליף חמשה — פי' גותן חמשה, יוסף נקרא נזיר אחיו כב, ונתן לבנימין חמש חליפות שמלות כג, ויש מקשים שזה אינו מתישב יפה ומה רצה לומר שת לנזיר ומהו הדבר ששת לו, על כן נראה לומר שהחליף לעשו הבכורה בנויד כו עדשים כה, ורצוני לומר שת לנזיר מחליף חמשה, כלומר ליעקב שהחליף הנויד בבכורה נתן לו חמשה ברכות כו, מטל השמים, אחד, ורוב דגן, שנים, ותירוש, שלשה, יעבדוך עמים, ענין השררה כו הכתוב בפסוק, ארבעה, אורריך ארור ומברכיך ברוך, הרי חמשה ברכות שזכה יעקב בהם בשביל חלופו הבכורה בנויד עדשים.

לביהמ"ק רק ה שערין ע"ש. יג) כדאי עדיות פ"ב משנה ט. יד) ר"ל שיש אומרים שמה שא"י שם במשנה: "ובמספר הדורות לפניו והוא הקץ", קאי ג"כ שהאב זוכה לבן, והנה מצאנו רבותינו הראשונים שפי' המשנה כפי' הרע"ב, משא"כ שאר המפרשים ע"י"ש גם בתוי"ט. טו) האבן עזרא בראשית מט, ו מפרש "כבוד — נפש", אבל אם כן הרי ששה שמות, וצ"ל שכחנת רבינו: "נפש שיש לו חמשה שמות", ר"ל שמות אחרים. טז) בראשית לה, ה. יז) כ' רש"י בראשית כט, יא. יח) היא היא צרת עשו שהזכיר רבינו לעיל, דאל"ה הוי להו שש צרות. יט) בראשית לב, כה. כ) ג' שמלה זו ט"ס היא וצריכה להמחק. כא) בראשית מז, ב. כב) שם מט, כו. כג) שם מה, כב. כד) ונ' שרבינו מתקן גם הגי' וגריס "לנויד". כה) כדכ' בראשית כה, לה. כו) שם כו, כה, כט. כז) ג"ל שר"ל שכל מה שכי' עוד בפסוק: "וישתחו לך לאמים הוה גביר... כולם כלולים בברכת יעבדוך עמים, שהרי כולם ענין שררה הם, ולענין י"ל ע"פ מ"ש בבראשית רבה סוף פ' צח על הפסוק "נזיר אחירי" שגם אחי יוסף התנהגו כנוזרים כל אותן השנים, וא"כ גם בנימין ועליו כחן הפייסן. כח) ו, ב, אבל בגמ' שלנו מובאים חמשה קולות הכתובים בלוחות הראשונות וע"כ גי' אחרת היתה

בקולות חמשה — פי' במשנה תורה גבי עשרת הדברות שנתנה בחמשה קולות, פ"ק דברכות כה, קול גדול כט, את הקול, ואת קולו, אם יוספים אנחנו לשמוע את הקול, אשר שמע קול כט.
הכתובות על לחות חמשה חמשה — פי' חמשה דברות על זה וחמשה על זה.

יקושי מלבן — פי' ישראל שהיו נוקשים בעשיית הלכנים ל.
ספורי עשר — דכתוב לא וירדו אחי יוסף עשרה.

ליום ששי

הבונה שש צלעות לסדרים ששה — פרשו בו זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף א, אמנם שש צלעות אינו מתישב יפה, על כן איפשר לפרש, ששה קצוות מעלה ומטה וארבע רוחות העולם.

אב זנח תועבות ששה — פי' כשהכיר אברהם את בוראו זנח תועבות שנא' ב שש הנה שנא יי.

נולדו לו ששה ששה — פרשו בו ששה בנים שהיו לו מקטורה ג וששה מבני מדין עם מדין, אלא שקשה היאך נמנה מדין שני פעמים, ועל כן אומר כי הגירסא הנכונה שאין בו כי אם פעם אחת ששה והם זמרון יקשן מדין מדין ישבק שוח ג.

נמע אשל ובורך בקץ שנים ששה — פירשו בו כי הקו"ף סימן למאה שנים של אברהם והצדי' לתשעים שנה של שרה ו, ושש הברכות נתברך באותו הפרק כמו שכת' בפרשת מילה, נ"א בקץ נסים ששה, ופי' אחר שנתנסה ששה נסיונות נתבשר ביצחק ו, וקשה שהרי לא היה בן מאה באותו

לו לרבינו ולא מצאתי מי שגריס כן. (כט) דברים ה, יט—כג. (ל) ראה הערה על הפיוט. (לא) בראשית מב, ג.

(א) כי שם ה, כב. (ב) משלי ו, טז. (ג) בראשית כה, ב. (ד) שם ד. (ה) בלדת יצחק כד' שם כא, ה. (ו) בערך, ראה שם יז, יז. (ז) ראה רע"ב אבות פ"ה מ"ג נסיון השביעי היה המילה וקודם שנמול נתבשר ביצחק כד' בראשית יז, טז.

פרק אלא בן תשעה ותשעים, ואם מפני שנולד יצחק למאה ט, כיון דשש ברכות חשבה להו עדיין לא נתקיימו כולן, לכך נראה לפרש כי הנוסחא הוא וברך לקץ שנים ששה, כמו שדרשו רבותינו ז"ל שלאחר שאכלו האורחים ושתו היה אומר להם כסבורים אתם שאכלתם משלי לא אכלתם אלא ממי שאמר והיה העולם והיה מזיקם לברך הב"ה, ופי' לקץ שנים ששה, שקצץ וקצב שש שנים לשמטה, כדכתוב'א שש שנים יעבוד, ואי לא תימא הכי, איך השמיט בעל הפיוט הזה ששיות אלו המפורשות בתורה, ועוד בדברי רבותינו יב ז"ל שתא אלפי שני הוה עלמא.

נעקד במקום מערכות ששה — הם ששה מערכות המנויות בזבחים יג שהיו במזבח אמה יוצא ואמה נכנס.

מצרות ששה — דכתוב יד בשש צרות יצילוך.

כרה מקואות לדורשיהם מעלות ששה — פי' שש מדות יש בדין מקוה זו למעלה מזו הצריכים לכל מי שמטהר בו כדאיתא במסכת מקואות טו.

וצוה קחת מנחה ממינים ששה — והם צרי דבש נכאת ולוט בטנים ושיקידים טז.

הגביר המבורכים ששה ששה — פי' הגבורין שכפל בברכת משה שמות ששה שבטנים ית, פ"א זהו יהודה שנתן לו מלכות והוא אבי ששה דוד חזקיהו דניאל חנניה מישאל ועזריה, וכולם נתברכו כדאיתא בבריתא יט פי' יהודה אתה יודוך אחיך כ.

ופרש חלק סדרים ששה — הם שתא סדרי משנה.

מאור להב — הם חנניה מישאל ועזריה כא.

סלול ומסלול — ענינם מן מסלה.

(ח) כדכ' שם יז, כד: "ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמולו", אבל אינו ק', שהרי לפני זה כ' שאברהם אמר: "הלבן מאה שנה יולד", שם יז. (ט) כדכ' בראשית כא, ה. (י) בראשית רבה פי' מט אות ד. (יא) שמות כא, ב, וגי' שיותר גכון לגרוס את הפסוק שם, י, יא: "ושש שנים תורע... והשביעית תשמטנה..." (יב) סנהדרין צו, א ור"ל שאם נפרש כפי' רבינו אז גם ששת אלפים שנה שקץ הקב"ה לעולמו הם בכלל דברי הפייטן. (יג) גז, א. (יד) איוב ה, יט. (טו) פ"א משנה א. (טז) בראשית מג, יב. (יז) ג' שצ"ל: "הגביר". (יח) כמו שאמרו בבראשית רבה סוף פי' צה. (יט) אינני יודע איפה ברייתא זו. (כ) בראשית מט, ח. (כא) שנצולו

פסחת כב במצלול — פירש במצולות ים שפתח שם מסלות לעבור בהם ישראל, שהם עם כלול, זהו שאמר עבור עם כלול, ואיפשר לפרש עבור נקוד בשורק והוא כמו בעבור עם כלול, ישראל.

בשחין נפוט — מוסרח ומלשון נפט שריחו רע כג, ושמעתי כי שחין אבעבועות כד תרגם ירושלמי כה סגי נפוטין, ר"ל שיכם בשחין רע, וכן בערבי קורין לאבעבועות נפט.

לחליץ עם שפוט — ישראל שהם בשפטים גדולים ביד צריהם.

ליום שבת

גלוח — מתרגום א, פתוחי חותם ב, כגלוף דעוקן.

שוקרת וצופרת — תרגום א בקר ג, צפר.

רוח — מלשון מרוחד, שהוא לשון אבל ה.

בשמירת שבת שתיים עשרה — שומרת שנים עשר ימים בשנה יש מהם ימים טובים בגולה, מלבד צום כפור שאינו בכללן, שאין בו כלל, והר"ם ב"מ ז"ל כתב בספר המצות בעקר מעקרי הי"ד ששנים עשר מקומות מצאנו בתורה שהזהירה על שמירת שבת וקראם שתיים עשרה שמירות כמו שזכרם הרב שם.

ברויות משיחת חול — מפרשים בו אזנים, דכתיבז אזנים כרית לי.

חניטיה — פי' בניה.

לזהגת שבע ושבעה — פירשו בו שבעה ח של תפלה ושבעה קורין בתורה, ויש שגורסין דשבעה כדת סופרת, שבעה שבועות ט.

ולארוחה מיותרת — סעודה שלישית של שבת.

מלהב אש, דניאל ג. (כב) ג' שצ"ל: "פסחת". (כג) כמשיכ רשיי שבת כד, ב.

(כד) שמות ט, י. (כה) לא מצאתי.

(א) אונקלוס. (ב) שמות כח, יא. (ג) בראשית א, ה. (ד) עמוס ו, ז.

(ה) כן פירשו בכתובות סט, ב. (ו) ג' שחסרים אי איזו מלים או שג' מלים אלו הם ט"ס והן מיותרות. (ז) תהלים מ, ז. (ח) ברכות של תפלת שבת. (ט) של

בעבותים צמרת — מלשון הפסוקי ובין עבותים היתה צמרתו.
שער האיתון יא — כדאמרינ' ביומאיב שער האיתון היה בירושלם יג.
צינוק — מלשון אל המהפיכה ואל הצינוק יד.
שרידי נגב — פי' ישראל שהם השרידים הנשגבים.
מלך נגב — פי' עמלק שיושב בארץ הנגב טו.
ויעגבו נגב — הוא מלשון שחוק וגילוי ערוה טז. והוא מה שאמרו בהגדה זו שהיה כורת יח של ישראל וזורקה כלפי מעלה דרך לעג, וזהו ויוזנב בך כל הנחשלים אחריו ואתה עיף ויגע יט.
הבן את הבת — במלחמת מלך ערד כ שהיה גם כן עמלק כא, שהיו מתעללים בבנות ישראל, על דרך שדרשו כב וישב ממנו שבי כ, ששבו שפחה אחת, והתעללו בה כג.
קבוצת צור וצידון — הם אותן שנתקבצו באותה מלחמה שהם מכנען, דכתי' כד צידונים יקראו לחרמון שריון.
המוני אברם מכף מלך ארם — זה היה על ידי אלישע שנא' כה ויני השמיע אל מחנה ארם.
ותמלא ותרם האפה והבת — שהיה סאה סולת בשקל כו.
גוי קו קו ומבוטה — הם ישראל ההולכים בקו המצוה והם למבוטה בין האומות, והם גוי אשר בך חסה.
ישור במשא — ישתרר בנבואה.
מכה מלך חצור — פי' יבין מלך תימן כז מלך חצור כח בימי דבורה כט אשה נביאה.

ספירת העומר. י) יחזקאל לא. ג. יא) לפנינו לי פיוט שבאו בו מלים אלו.
 יב) לא מצאתי ורק בירושלמי עירובין פ"ה ה"א. יג) ר"ל בהר הבית ראה יחזקאל מ, טו.
 יד) ירמיה כט, כו, ופי' רד"ק: "הצינוק — כלי מסגר לידים". טו) כרכ' במדבר יג, כט. טז) כרכ' יחזקאל כג, ה, עיי'ש ברד"ק. יז) כ' רש"י בדברים כה, יח והוא סוף פסוקא פ' זכור. יח) חסר: "מילות". יט) דברים כה, יח. כ) במדבר כא, א. כא) כמש"כ רש"י שם. כב) רש"י שם כ"כ, ואיני יודע איפה מקורו, ראה שם ילקוט שמעוני. כג) ב מלים אלו לי ברש"י ולא ביל"ש. כד) דברים ג, ט. כה) מלכים ב, ז, ו. כו) כרכ' שם יח. כז) ט"ס וצ"ל: "כנעני". כח) שופטים ד, ב. כט) לפי מה שפי' רבינו להלן בדיה במלחמת צ"ב מדוע לא

אכן לא במעצור — פ' אין מעצור לרוגז האויבים כשמצרים לישראל.

במלחמת לבת — פ' שם מקום, ואיפשר שנקרא המקום כן מן הפסוק ויכם וירדפם עד משרפות המים, ואמר לבת כנגד המשרפות כענין לבת אש לא, וזה נאמר על יהושע כשהכה מלך חצור והמלכים אשר באו אתו. **חבלי** לקרב — פ' גבי גדעון לג באותן שלשה מאות המלקקים הושיע ישראל.

אבל מחולה עד טבת — פסוק הוא בשופטים לו וינס המחנה עד אבל מחולה עד טבת.

אוינו — כמו חפצינו.

הושענא רבה

המקרים לעולם דברים שבעה — תורה תשובה גן עדן גיהנם כסא כבוד בית המקדש שמו של משיח פ' מקום שנהגו א.

זכר ברית אב בשרתו לקץ ימים שבעה ב — נ"א ברכתו, פ' שברכו תנחומי אבילים אחר שבעת ימי אבלות אברהם, שנ' ג ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו, ואמרינ' ד שברכו תנחומי אבילים.

העולה על הר שביעי להרים שבעה ב — שבעה הרים הם ושבעה ארצות ושבעה רקיעים וכ"ו בפרקי ר' אליעזר ד.

הפודינו על יד שלישי לרועים שבעה ב — נ"א שביעי לרועים, פירש שבעה רועים הם דוד באמצע, אדם שת מתושלח בימינו, אברהם יעקב משה בשמאלו, ע"כ בגמרא פרק החליל ה.

תם תם תם

פ' כאן על יבין מלך חצור בימי יהושע, ראה יהושע יא, א. (ל) יהושע יא, ח. (א) שמות ג, ב. (ב) ג' שצ"ל: "לקק". (ג) שופטים ז, ו. (ד) ו, כב. (א) פסחים נד, א. (ב) נמצאים בפיוט זה בספרים הגופסים בשינויים. (ג) בראשית כד, יא. (ד) ע' סוטה יד, א. (ה) סוכה נב, ב.